

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан къызэтынэклыгъэ илэсым клэухэу фэхьугъэхэм яхьыллэгъэ зэдэгущыллэгъоу ипресс-секретарь дишлыгъэр



Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

— Аслъан Къытэ ыкхор, сьд фэдиз
мылкъуа республикэ бюджетым соци-
альнэ блокым пачагъэзэфагъэр?

— Урысые Федерацием ипачэхэм
зыдаыгъ еплъыкхэм тэ детэгъаштэ: со-
циальнэ пшъэрыл пстэури гъэцкхэ-
жыгъэхэр шлокл зымилэ йофэу шытыгъ
ыкхи ащ тетэу къэнэжы. А унашъор та-
пэрэ илэсхэм ателытагъэу гъэпсыгъэ.

Адыгэ Республикэм 2011-рэ илэсым-
клэ иреспубликэ бюджет иедзыгъоу «Со-
циальнэ политикэр» зыфиорэр а лъэ-
ныкъом сомэ миллиард 1,9-рэ пэудгъэ-
хьанэу егъэнаф. Социальнэ политикэм
ылъэныкъоклэ дгъэнэфэгъэ йофыгъохэм
республикэ бюджетым къыхэкхырэ мыл-
коу апэудгъэхьаштыр илэси 5-м къы-
клоцл фэди 2-м ехьуклэ нахьыбэ хьушт.

Шуагъэ къэзытырэ экономикэ гъэ-
псыгъэныр ыкхи социальнэ лъэныкъом рэ-

хьатныгъэ хэлъхьагъэныр
Къыблэ федеральнэ округ-
ым ыкхи ащ дыкхыгъоу
Адыгэ Республикэм пэлэу
чыжбэм телытагъэу хэ-
хьоныгъэ ягъэшлыгъэныр
стратегическэ гухэлэу
щыт. Истратегиехэм хэхо-
ныгъэ ягъэшлыгъэнымклэ
Адыгеим лъэбэкхушхэр
ыдзыгъэх ыкхи ащ ишлуа-
гъэклэ регионалнэ валовой
продуктым илэс къэс хэ-
хьоныгъэ фэхьу, джащ фэ-
дэу консолидированнэ
бюджетым къылэкхьэрэ
федэхэр нахьыбэ мэхьух.
Гурыт мээ лэжбэкхэ анахь
маклэм хэхьо, лэжбэплэ зи-
мылэхэм япчъагъэ нахь
маклэ мэхьу. Аужырэ илэс-
хэм социальнэ мэхьанэ
зилэхэ ыкхи республикэм
ишыкхлэгъэ шыпкхъу шы-
тыхэ объекти 100-м ехьу
ттыгъэ.

— Туристическэ бизне-

сым йофхэр сьдэуштыр шыгъэпсыгъэ-
ха? А отраслэм сьд фэдэ проектыш-
хохэр цагъэцкхэжыштыр?

— Классикым игушылэхэр нэмыкх
къэлукхэм тетэу гбгъэфедэнхэ хьумэ,
къэлөгъэн фае Адыгеим итуристическэ
гъогухэр удыжхьэмклэ зэрэзэхьыкхы-
хьаштыр. Тирегион къэклорэ туристхэм
япчъагъэ хэпшыкхэу хэхьо, къызэты-
нэкхыгъэ илэсми ащ тетэу гъэпсыгъагъэ.
Объектхэр змыллуужыгъоу зэрэгъэ-
псыгъэхэм географическэ, чылопс-клима-
тическэ амалхэр къызэрэхьожьхьэрэм
ишлуагъэклэ, туризмэм илэзныкъо зэ-
фэшхьафхьэмклэ илэс псаум тиреспуб-
ликэ зышыбгъэпсэфынэу амалхэр шылэх.

А амалхэм зерифэшъуашэм тетэу уасэ
къафашы къытпэгъунэгъу регионхэм,
анахьэу Краснодар крайм, Ставрополь
крайм, Ростов хэкум ашыпсэухэрэм.

Щыф къызэрыкхэ жьугъэхэмклэ къуш-
хэ Домбай нахь, Адыгеир нахь благъэу,
нахь пыутэу, нахь алэ къырагъэхьан алъэ-
кхынуу щыт. Тиреспубликэ къэклорэ пстэ-
уми ягуапэу арагъэлъэгъух ащ икхуш-
хьэхэр ыкхи ипсыхьохэр, альпийскэ
хьуплэхэр ыкхи бгы тешъоу «Лэгъо-На-
къэ» ичачэхэу ос зытелхэр, пшысэм
фэдэу гъэпсыгъэ гъочлэгъхэр, нэмыкхэр.
А зэпстэур туристическэ комплексым
хэхьоныгъэ егъэшлыгъэнымклэ экологии
лъэныкъомклэ къабзэу гъэпсыгъэ курорт
шъолырым амалышлоу илэх. Урысые
телесериалхэр зытетым тегъэпсыкхыгъэу
техыгъэнхэм фэшл ары кинокупхэр Ады-
геим бэрэ къызыкхлэхэрэр.

Туристхэу къаглохэрэм япчъагъэ ре-
нэу зэрэхьохэрэм ыпкхэ къыклэу, ресто-
ран-хьакхлэш комплексхэр, туристическэ
базэхэр нахьыбэу гъэпсыгъэнхэ фаеу
мэхьу. Къызэтынэкхыгъэ илэсым чыплэ
270-рэ зилэ объектиклэхэр атыгъэх, чыплэ
780-м тегъэпсыкхыгъэ туристическэ
объекти 10 джыри агъэпсы.

Отраслэм хэхьоныгъэхэр ешлх нахь
мышлэм, апшъэрэ лэагъаплэм лъыкхэ-
хьэрэ къушхьэ лыжэ курорт тымыгъэ-
сэу кхуачлэу тилэхэр икхэу фэдизэу дгъэ-
федэнхэ зэрэтымылэкхыштыр гурыло-
гуаеп. Тэ лэзшэу тышэгугъы федеральнэ
хэбзэ органхэр тигъусэхэу Темыр Кав-
казым шагъэпсырэ туристическэ клас-
терым телытагъэу курортэу «Лэгъо-
Накъэ» гъэпсыгъэным епхыгъэ проектыр
гъэцкхэжыгъэ хьуным. Ар гъэпсыгъэ-
ныр межрегионалнэ зэдэпсэуныгъэр
шылэныгъэм къышыгъэшпыкхэжыгъэ-
ным ишапхьэу ыкхи ЮФО-м хэхьэрэ
субъектхэм язэкхышныгъэрэ яздэлэжэ-
ныгъэрэ янэшэнэшлоу хьун ылэкхыштыр.

— Аужырэ илэсхэм транспорт ин-
фраструктурэм хэхьоныгъэ егъэшлы-
гъэным, агъэфедэхэрэр гъэкхэжыгъэ-
хэм ыкхи гъогуклэхэр гъэпсыгъэнхэм
тихэгъэгъу ипачэхэм инэу аналэ аты-
рагъэты. Урысыем и Къыблэкхэ ащ
мэхьанэ гъэнэфагъэ ил, сьда нломэ ту-

ризмэм ыкхи ащ инфраструктурэ, ре-
гионным иэкономикэ хэхьоныгъэ ягъэ-
шлыгъэнымклэ, йофшлэплэ чыплэкхэр
къызэлухыгъэнхэмклэ ишлуагъэ къэ-
клошт. Мыщ дэжыым мэхьанэ гъэнэ-
фагъэ ил 2014-рэ илэсым къалэу Шъачэ
щыклошт Олимпиадэм. Къытэпхон
плэкхыштыр пстэуми апэ игъэшлыгъэ-
нэ фэе йофыгъохэу хэгъэгъум цагъэнэфагъэ-
хэм алэныкъоклэ (транспорт инфра-
структурэм хэхьоныгъэ егъэшлыгъэ-
нымклэ Федеральнэ целевой програм-
мэм ыгъэнэфэрэ лъэныкъом республи-
кэм ибюджет зэрэхьалэжырэ хьылла-
гъэу) Адыгеим цызэшлуахыгъэхэр ыкхи
илэс благъэхэм зэшлохыгъэнхэу жьу-
гъэнэфагъэхэр.

— Шъачэ иолимпиадэ объектхэр гео-
графическэу Адыгеим къызэрэпблагъэ-
хэм турпродуктхэр алэкхэжыгъэхьанхэ
фаеу упчлэ къыгъэуштыр. Пэлэу благъэм
ахэр алэкхэжыгъэхьанхэм тыфэхьазырыштыр.
Шыпкхэ, туризмэм хэхьоныгъэ егъэ-
шлыгъэным ылэныкъоклэ план пстэури
гъэцкхэжыгъэ хьун зилэкхыштыр ин-
фраструктурэ зэтэгъэпсыхьагъэ зыдгъэ-
псыкхэ ары нылэп.

Адыгеим итуристскэ-рекреационнэ ком-
плекс инфраструктурэ изы объектэу щыт
станции Даховскэм къышыублагъэу бгы
тешъоу «Лэгъо-Накъэ» нэсырэ автомобиль
гъогур. Лъагъэу шылэ бгы тешъоу курорт
шъолырым зэпхыныгъэ дэпшлэин
рэплэкхыштыр а автомобиль гъогур закхор
ары. Ащ нэмыкхэу, ар туристическэ ыкхи
экскурсионнэ маршрутэу щыт.

Федеральнэ целевой программэу
«Урысыем и Къыбл» зыфиорэр (2008—
2012-рэ илэсхэм ателытагъ) гъэц-
кхэжыгъэным диштэу станицэу Дахов-
скэм къышыублагъэу бгы тешъоу «Лэгъо-
Накъэ» нэсырэ автомобиль гъогур
гъэцкхэжыгъэным 2009-рэ илэсым
тыфэжыгъагъ. А объектым игъэпсын
проект уасэу илэр сомэ миллион 730-рэ.

(Къыкхлэжыкхорэр я 2—3-рэ нэ-
кхуб. арым).

Къэралыгъо ыкхи муниципальнэ фэлэо-фашлэхэр шагъэцкхэштыр

Адыгеим административнэ зэхьокхыныгъэхэр шышлыгъэнхэм епхыгъэ йофтхьабзэхэм къахиуытэу
АР-м иминистрэхэм я Кабинет иунашъоклэ къэралыгъо ыкхи муниципальнэ фэлэо-фашлэхэр цыфхэм
зыщафагъэцкхэштыр Гупчэ Мыекхуапэ къыщызэлухыгъ. Ащ йофшлэнымклэ ыкхи социальнэ
хэхьоныгъэхэмклэ Министерствэм епхыгъэу йоф ыллэшт.

Тыгъуасэ АР-м и Президентэу Тхьа-
клушынэ Аслъан джырэблагъэ йофшлэ-
ныр езыгъэжыгъэ Гупчэм клогъагъэ.
Министрэхэм я Кабинет хэтхэр, Мые-
кхопэ къэлэ администрацием ипачэхэр
ащ игъусагъэх. Гупчэм ипачэу Светлана
Дорошенкэр йофшлэин зэрэзэхьашэрэм,
цыфхэм яфэлэо-фашлэу непэ агъэца-
клэхэрэм, тапэкхэ ахэм ахагъэхьощтхэм
къатэгущылагъ. Пачэм къызэрилуагъэм-
клэ, социальнэ къэралыгъо фэлэо-фэшлэ
зэфэшхьафхэу 44-рэ непэ ащ шагъэ-
цаклэ. Лъэхьаным диштэрэ техникэу
ялэм ишлуагъэклэ цыфхэр бэрэ чзы-
ум хэмытыхэу, къызылбьыкхлэгъэ тхыль-

хэр охьтэ клэкхым къыклоцл алэклагъэ-
хьанхэ, зы мафэм нэбгырэ 200-мэ яфэлэ-
фашлэхэр афагъэцкхэжыгъэ алэкхы. Гуп-
чэм йоф шызышлэштхэми йофшлэклэ
амал дэгъухэр ялэх.

Тхьаклушынэ Аслъан Гупчэм ишапхьэ-
хэм къызэрадилыгъэрэм тетэу, члэхьаным
ыпэкхэ терминалымклэ чзыгъум зыщигъэ-
унэфыгъ, нэужым йоф зэрашлэрэм, йоф-
шлэклэ амалэу ялэхэм зашгъэгъозагъ,
пстэури къыплъыхьагъ.

— Цыфхэм ведомствэхэр къамы-
кхуэхьэу, мы унэм члэмыкхыгъэу яфэлэ-
фашлэхэр гъэцкхэжыгъэ зэрэхьуштыр ары
анахь шхьафэр, — къылуагъ ащ ылъэгъу-

гъэм уасэ къыфишлэзэ. — Охьтэ бла-
гъэм къыклоцл мы Гупчэм икхутамэхэр
Мыекхуапэ, Мыекхопэ ыкхи Шэуджэн
районхэм къащызэлутхыштыр, нэужым
адрэ районхэми танэсыштыр. Уахьтэм буж-
тыкхымынэу УФ-м и Правительствэ
пшъэрылэу къыгъэуцухэрэр зэрэдгъэ-
цкхэштхэм буж тит.

Тапэкхэ Гупчэм социальнэхэм анэ-
мыкхэу мыкошчирэ мылкъум, граждан-
скэ-правовой статусым, предпринима-
тельствэм япхыгъэ фэлэо-фашлэхэр
цызэшлуахынхэ алэкхыштыр.

ХЪУТ
Нэфсэт.

Адыгэ Республикэм и Прези-
дентрэ Адыгэ Республикэм ими-
нистрэхэм я Кабинетрэ гухэкхышхо
ащыхьоу фэтхьаусыхэх Адыгэ
Республикэмклэ МВД-м вневедом-
ственнэ къэхъумэнымклэ Гъэлэ-
рышлэплэу шылэ илофшлэу Ме-
сяц Сергей Николай ыкхэм ятэ
зэрэщымылэжыым фэшл.

Адыгэ Республикэм культу-
рэмклэ и Министерствэ лэзшэу
гухэкхэ шыхьугъ Адыгэ Республи-
кэм изаслуженнэ сурэтшлэу,
Урысые Федерацием исурэтшлэ-
хэм я Союз хэтэу Долгов Виктор
Федор ыкхэм идунай зрихьожы-
гъыгъэр ыкхи ащ игупсэхэмрэ
илахьылхэмрэ афэтхьаусыхэ.

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан кыызэтынэклыгъэ илъэсым клэухэу фэхьугъэхэм яхьыллэгъэ зэдэгущылэгъоу ипресс-секретарь дишлыгъэр

Аужырэ илъэситум гъогум игъэкъжынын сомэ миллион 200 фэдиз пэлудгъэхьагъ. Ащ щыщэу сомэ миллион 87-р федеральнэ бюджетым кытфитлупшыгъ, адрэ мылкур республикэ бюджетым кыыхэклыгъ. Урысыемклэ бгы тешшо кыушхъэ лыжэ анахь гупчэшхо гъэпсыгъэнымклэ гъогум игъэкъжынын ишлогъэшхо кызырэклоштым шэч хэлъэп.

А федеральнэ программэм игъэкъжынын ишлуагъэклэ автомобиль гъогоу «Гъозэрыплъ — бгы тешшоу «Лэгъо-Накъ» зыфиорэм игъэпсын епхыгъэ лофшлэнхэр аухыгъэх. Зэкълэмклэ ащ сомэ миллион 450-рэ пэлухьагъ. Ащ щыщэу сомэ миллион 90-р республикэ бюджетым кыыхэклыгъ. А автомобиль гъогум турбазэху «Партизанская поляна» ыкли «Ошбугтен» зыфиохэрэм уарицэллэшт. Ар асфальтбетоным хэшхыкыгъэ гъогоу я 4-рэ категория зилэхэм афэдэу гъэпсыгъэ. Чэщ-zymaфэм ащ автомашинэ миным нэсэу шызэблэклын ылтэклышт.

— **Къушхъэ лыжэ курортэу «Лэгъо-Накъ» Урысыемклэ анахь гугъэлэ-шхохэр зыгъэнфэхэрэ ыкли Темыр Кавказым исубъект заулэ язэкономикэ зыгъэгъэлэтыгъэнымклэ мэхъанэшхо зилэ проектэу щыт. Проектым ыгъэнфэрэ инфраструктурэр гъэпсыгъэнымклэ, проект документациер гъэхъабыргъэнымклэ сыда зышлохыгъэу чыгъэхэр? Мы проектымклэ республикэм ипашэхэм сыд фэдэ гухэлхэр зыдалыгъа?**

— Ащ фэдэ проектшхохэр федеральнэ гупчэр кыыхмылажэу зэшлопхынхэ плэккыштэп. «Лэгъо-Накъ» амалэу илэхэм федеральнэ лъэгалэм ифэшшошэ уасэ къащашы ыкли лъэшэу тафэраз ЮФО-м хэхъоныгъэхэр егъэшлыгъэнхэм и Стратегиехэр зэхэзыгъэуцагъэхэм туристскэ-рекреационнэ комплексым зегъэшомбгъугъэным инэу аналэ кызырэ-тырадзагъэм пае. Мониторингыр зэхэщэгъэным, туристическэ кластерыр зыщэгъэпсышт шьолгырым чыгу лахьхэр щыжэнхэ-щыщфэгъэнхэм япхыгъэ междомоственнэ рабочэ купым республикэм Иоф шешлэ. А купым мы проектыр гъэцэккыжыгъэным епхыгъэ зэхэщэн-правовой ыкли нэмыкл Иофыгъо-хэмклэ хэбзэ органхэм язгъэзгъыгъэным ехьыллэгъэ Иофыгъохэр зэшлуехых.

Ыпэрэ упчлэм джэуап къестыжыкэ гъогу инфраструктурэм хэхъоныгъэ егъэшлыгъэным сыкытегушылэ, джы энергетикэм зыфэгъэгъэшт. Федеральнэ целевой программэу «Урысыем и Кыбыл» зыфиорэр гъэцэккыжыгъэным тегъэпсыкыгъэу клочлэшхо зилэ электричествэр зэрыклорэ линиеу «Гъозэрыплъ — бгы тешшоу «Лэгъо-Накъ» зыфиорэр гъэпсыгъэным иапэрэ чэзыу Адыгеим зэшлуихыгъ. Джы а объектум иятлонэрэ чэзыу, джащ фэдэу линиеу «Хъымышклэй — Къушхъэ чылагор», «Хъымышклэй — Кавказ къуаджэр» зыфиохэрэр агъэпсых. Туризмэм хэхъоныгъэхэр егъэшлыгъэнхэ гухэлтым тегъэпсыкыгъэу Мыекьопэ районым электроэнергетикэ зегъэшомбгъугъэным аужырэ илъэситум сомэ миллион 200 пэлудгъэхьагъ. А мылкур процент 12-р республикэ бюджетым кыыхэклыгъэу дгъэфедатгъэ.

Ары, туризмэм хэхъоныгъэ егъэшлыгъэным ипрограммэ гъэцэккыжыгъэным Адыгеир бэшлагъэ зыфаклорэр. Адыгеим итуризмэ инфраструктурэ гъэпсыгъэным сомэ 1 миллиардым еху хэтлхьагъ. 2013-рэ илъэсым нэсыфклэ джыри сомэ миллиард 1,5-р тлэ кыдгъэхъанэу тэгъэнафэ. Сыда типланхэм кыдалыгъэрэр? Гухэлшышхохэм атэгъэпсыкыгъэ къушхъэ лыжэ курортэу «Лэгъо-Накъ» гъэпсыгъэным ехьыллэгъэ проектыр гъэцэккыжыгъэным ишлуагъэклэ къушхъэ лыжэ зыгъэпсыфклэр зиклэсэхэ нэбгырэ мин 20 фэдиз зы екллэгъыклэ едгъэблэгъэн тлэкълэу хъуным тыгъэгугъы.

Ащ кыыхэсэгъэхъожы Адыгеим исocialнэ-экономикэ хэхъоныгъэхэм туризмэ

мэр пстэуми апэ игъэшлыгъэн фэе лъэныкы хэушхъафкыкыгъэу гъэпсыгъэныр экономикэмклэ мультипликативнэ шлуагъэ къэзытыр лъэныкыоу зэрэщытыр. Мэшлокум фэдэу зылыкъудыхъэ-зэ, туризмэм агропромышленнэ комплексым, транспортым, логистикэм, ахэм япроизводствэ клуачлэхэм хэхъоныгъэхэр аригъэшлышт. Мэкъумэщ отраслэм иструктурэ джы нэмыкл шыпкыгъэу зехъожы. Республикэмклэ шэнэу шытыгъэ отраслэу хэтэрыклхэр кьэгъэкыгъэнхэм джы зыкыгъэлэтыжыгъэн фаеу ыкли кызыкълэупчлэхэр лъэныкыоу хъугъэ. Интенсивнэ шыклэм тетэу джы садлэжыным ыкли сэнашхъэм икыгъэклын хэхъоныгъэхэр ятэгъэшлых. Джащ фэдэу былым-хъуным ыкли цагубзыгъэхэр хъугъэнхэм хэхъоныгъэхэр ашлэху фежыагъэх. Пстэуми зэлашлэрэ брэнду «Адыгэ къуа-ем» пае шэр нахьыбэу къэхъыжыгъэным ибазэ тэгъэпсы: тызыхэт илъэсым мегаферми 4 республикэм шырагъэжышт.

— **Илъэсклэ узклэГъэжыгъэ шылэгъэ пресс-конференцием туризмэм, туризмэм инфраструктурэ Адыгеим хэхъоныгъэ цыгъэшлыгъэным тыщытегушылэгъагъ. Ащыгъум О къэллогъагъ а лъэныкыомклэ профильнэ ведомствэм илофшлэн цыклагъэхэр зэрэфэхьхэрэр. Илъэс зытешлэм ыужэ сыдэуштыгъэ Иофыр гъэпсыгъэ хъугъа — отраслэм хэхъоныгъэхэм, республикэм иэкономикэ хэхъоныгъэхэр егъэшлыгъэнхэм илахьэу непэ хишлыхэрэм сыда къеплолэн плэккыштыр?**

— Тэ кыдгугъэлэ туризмэм епхыгъэ бизнесыр чаныгъэ хэлъэу зэхэщэгъэным фэшл ифэшшошэ инфраструктурэм кьэралыгъо мылкур шлукае хэлхьагъэным тегъэпсыкыгъэр аужырэ илъэхсэм зэшлохыгъэ зэрэхьурэр. Гъогухэр, электричесскэ линиехэр, газыр, псыр Адыгеим итуристическэ шьолгыр ешэллэгъэнхэм пае илъэс кьэс федеральнэ ыкли республикэ бюджетхэм кьахэклырэ мылкур миллиардныкы фэдиз тлэ кытэгъахъ. Ащ фэдиз мылкурху пэлудгъахъэ зыхъуклэ республикэм иэкономикэ туризмэм ифэшшошэ шлуагъэ кыфихыным тежэн тлэккышт. А лъэныкыомклэ джыри Иофшлэнышхо тапэ ил. Ар лъэлэсы зифэшшошэ ведомствэм.

— **Изэплэ учреждениеклэхэр гъэпсыгъэнхэм ыкли республикэ сымэдэжыщыр гъэккыжыгъэным апае Адыгеим аужырэ илъэситум мылкур шлукае цыгъэфедатгъ. Ау регионным диагностикаческэ гупчэ ищыккыгъэ шыпкыгъэу щыт. Ифэшшошэ лэныгъэу зэгъэгъотыгъэным фэшл республикэм инэмыкл чыплэхэм клонхэ фаеу республикэм щыпсэухэрэр зэрхыллэхэрэ кыныгъохэр дэгъэжыжыгъэнхэмклэ ащ ишлогъэшхо кызырэклоштыр нафэ. Гуцылэм пае, кызытынэклыгъэ илъэс закъом Адыгеим щыпсэухэрэм нэмыкл регионхэм кьазэрэцлэзагъэхэм пае хьарджэу ашлыгъэм республикэ бюджетым кыыхэклыгъэ сомэ миллион 27,7-рэ пэлугъэхьагъ. Диагностикаческэ гупчэ гъэпсыгъэным ехьыллэгъэ проектшхэм игъэцэккыжынын сыдым нагъэсыгъа?**

— Тэклу укыгъэгъэгъэжыщыт. Псауныгъэр къэухъумэгъэным ехьыллэгъэ отраслэм Иоф зыдатшлэрэр аужырэ илъэситлу закьор арэп. Республикэм илзэплэ учреждениехэм материалнэ-техническэ улшыныгъэу ялэр зэрэфэшъуашэм тетэу гъэпсыгъэныр гухэлъэу дгъэнфэагъэу, нахьыбалэ хъугъэ а кыныгъом илзэшлохын тызыпылгыр. Дэхэклаеуи кыддэху. Аужырэ илъэси 5-м а лъэныкыом мылкур пэлудгъэхьагъэр фэдэ 15-клэ нахьыбэ хъугъэ.

Уналэ атэдз пчъагъэхэм: 2005-рэ илъэсым сомэ миллион 47-рэ хъуштыгъэмэ, 2009-рэ илъэсым сомэ миллион 701-м нэсыгъ. Кызызтынэклыгъэ илъэсым отраслэм инвестициеу хэтлхьагъэхэр сомэ миллиардныкыом нэсыгъ.

Илъэситум кыкклол Адыгэ республи-

ликэ клиническэ сымэдэжыным магнитно-резонанснэ томографэу ыкли джырэ уахътэм тегъэпсыкыгъэ нэмыкл оборудованиеу лэклдгъэхьагъэхэм сомэ миллион 100 апэлудгъэхьагъ. Технологическэ тегъэпсыкыгъэ нэмыкл медицинэ лэпылэгъу лэпкыгъэр агъэфедэх ыкли хэхъоныгъэхэр арагъэшлых.

Шыпкыгъэ, зыныбжы икыугъэхэм апае джырэ лъэхъаным тегъэпсыкыгъэ диагностикаческэ гупчэу Адыгеим имыклхэу узэу ялэхэр зыщэгъэунафынхэ алэккыштыр тыщыккыгъэ шыпкыгъэу щыт. Ащклэ хэккыплэу щылэр Адыгэ республикэ клиническэ сымэдэжыным ащ фэдэ гупчэ шыгъэпсыгъэныр ары.

— **Тызэрэщыгъэуазэмклэ, унэгъо ныбжыкыгъэхэм зычлэсыщтыгъэ унэхэр зыщашыщтыгъэ чыгу лахьхэр пклэ хэмылгъэу ятыгъэнхэм тельтыгъэ закон зэхэгъэуцогъэным Адыгеим зыфэгъэхьабыр. А Иофым илзэшлохын сыдым нэсыгъа?**

— Шыпкыгъэмклэ, Адыгэ Республикэм изакон ипроектэу «Чыгу лахьхэр пклэ хэмылгъэу жунаеу аратынхэу кызыщы-хэккыхэрэр» зыфиорэр зэхэгъэуцогъэным Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет клэщакло фэхьугъ. А законопроектым егъэнафэ кьэралыгъо е муниципальнэ мылкур ахэхьэрэ чыгу лахьхэм ащыщ чыгу лахьхэр зычлэсыщтыгъэ унэхэр ашашыныкы пае граждэн куп зырыжхэм пклэ хэмылгъэу аратынхэ алэккыныу кызыщыхэккыхэрэр. Ахэм ахэхьэ зыныбжы илъэс 18 мыхъугъэ сабыибэ зилэ унагъохэу клэлэцкыккышты ыкли ащ нахьыбэ зыплухэрэр. Законхэм клэщакло афэхьугъэным ифитныгъэу тилэхэм атэтэу а норматив правовой актыр Адыгэ Республикэм и Кьэралыгъо Совет — Хасэм лъыдгъэлэсыгъ.

Региональнэ закон штэгъэным ехьыллэгъэ унашэу зытшыгъэр кызызтынэклыгъэ илъэсым ибжыхъэ лъэхъан ары. Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий Медведевым УФ-м и Федеральнэ Зэлуклэ ыпашгъэ Дзепсалгъэу кыщишлыгъэм ным, клэлэцкыккышты ыкли еджаплэм япхыгъэ Иофыгъохэр кьэралыгъо политикэм илъэныкыо шхьалэхэу кызырэщыгъэлэгъуагъэм диштэу тэри тызеклуагъэу ары зэрэхьугъэр. Президентым и Дзепсалгъэу кыщишлыгъэу Иофыгъохэр гъэцэккыжыгъэнхэм тыщыпкыгъэу тыпылышты.

— **Аслъан Кытэ ыкьор, УФ-м и Президент УФ-м и Федеральнэ Зэлуклэ фыгъэхьыгъэ Дзепсалгъэм кыщишлуагъэ гъэралыгъо гъэзетхэр унае шлыжыгъэнхэ зэрэфар. Адыгеим ар сыдэуштыгъэу цызэшлохыгъэщыт? О а Иофым сыд фэдэ еплыккы фыула?**

— АР-м иминистрэхэм я Кабинетрэ АР-м и Кьэралыгъо Совет — Хасэмрэ республикэ гъэзетитлоу «Советскэ Адыгеимрэ» «Адыгэ макъэмрэ» язэхэщаклох. Кьэралыгъоу зэхэщаклоу зэрэщытхэм тегъэпсыкыгъэу, непэ федеральнэ законхэм адиштэу ахэм реформэхэр ащэклох.

Гъэзетхэр приватизацие шлыгъэнхэм игугъу къэшшын хъумэ, мары хэгъэунафыккыгъэнхэм фаер. Адыгеим информационнэ шьолгыр гъэзет ыкли электроннэ СМИ 60 фэдизмэ Иоф шашлэ. Ахэм ащыщхэу 6-р республикэ изданиех, 14-р муниципальнэ. СМИ-м адрэ иорганхэр унаеху, партийнэху, ведомственнэху гъэпсыгъэх. Зэхэуытагъэу пштэн хъумэ, зклэ СМИ-хэм япроцент 10 нылэп республиканскэу гъэпсыгъэхэр, муниципальнхэр процент 20-м тлэккыккы ехьух. Ахэр общественнэ-политическэу щытых ыкли ахэм мэхъанэ шхьалэ зилэ общественнэ-политическэ, социальнэ-экономическэ, культурэ хъугъэ-шлагъэхэу республикэм кыщыхьухэрэр цыфхэм алъагъэлэсых. Гъэзетхэм янэклубгъохэм ныбжыккыхэм япатриотическэ плуныгъэ, унагъомклэ уасэ зыфашыгъэ Иофыгъохэр пропагандэ шлыгъэнхэм яхьыллэгъэ рубрикэхэр агъэфедэх, кьолхъэ тын-лхыным, экстре-

мизмэм апэшлуеклогъэным ехьыллэгъэ тхыгъэхэр, мэхъанэ гъэнэфагъэ зилэ нэмыкл статыхэр кыыхаутых. Гъэзетхэу «Советскэ Адыгеимрэ» «Адыгэ макъэмрэ» тхьамафэм тфэгъогогъо кыдккыкы ыкли кьэбарэу кыыхаутыхэрэм ябагъэклэ ыкли кызырэдэккыхэрэ пчъагъэмклэ ахэм сыд фэдэ унэе гъэзети аклэхъан ылтэккыштэп.

Зырыжхэр хэбгъэккыжыгъэмэ, унэе гъэзетхэм янахьыбэм ятираж инэп, мазэм 1-2 нахьыбэп кызырэдэккыхэрэр. Ахэм адыгабзэккы кыдккыкыр ахэтэп. Ащ фэдэ гъэзетхэр кыдэгъэккыгъэнхэм мылкур шлукае ищыклагъ. Гуцылэм пае, адыгабзэккы кыдккыкыр республикэ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» мылкур пэлухьэрэм ипроцент 90-м ехьурэр республикэ бюджетым кыыхэккы. Общественнэ-политическэ гъэзет зэхэщэгъэным — лэплэсэныгъэ зыхэлэ журналистскэ продукт гъэхъабыргъэным — мылкурху ищыклагъ. Обществэн пае мэхъанэ гъэнэфагъэ зилэ социальнэ пшгъэрылэ зрагъэцаклэрэм пае кьэралыгъом ышлэпзэ ащ фэдиз хьарджхэр ешлэх. Пшгъэрылэ шхьалэу тилэр зыфэккыжырэр информационнэ шьолгыр зыкыр кьэгъэнэжыгъэныр ыкли хэхъоныгъэ егъэшлыгъэныр ары.

Арышъ, кьэралыгъо СМИ-хэр приватизацие зашлэхэклэ а пшгъэрылгыр гъэзетхэм кьагъэнэжынын фае. Ыкли кьэралыгъом пшгъэрылгыр илэр грантхэм ясистемэхэр ыкли нэмыкл лэпылэгъу шлыклэхэр ыгъэфедэхъэ, япшгъэрылэ агъэцэккыгъэу гъэпсыгъэныр ары. Кьэралыгъо гъэзетхэм кьарыккыштым нахь зэхэугу-фыккыгъэу кыфедгъэзэжынын тлэккышты региональнэ приватизацием иплан зызэхэгъэуцохэрэ ужым.

— **Загъорэ мырхъатныгъэхэр кызыщыгъэхэрэ Темыр Кавказым рэхъатныгъэ зырылэ чыплэу ренэу Адыгеир кыщицэнэжы. Зэрэ Урысыеу а темэр игъо дэдэу зыщыхъугъэ непэ лэпкыкхэм азыфагу илэ ныбджэгъуныгъэр кьэгъэнэжыгъэным пае сыд фэдэ Иофыгъоха республикэм цызэрагъэхэрэр?**

— Непэ Кавказым шырэхъатэп, регионным анахь кыныгъоу илэхэм терроризмэр ащыщ. Ау а кыныгъом утеклон плэккыштыт правухъумэккы органхэм аклуачлэ огъэфедэ кьодыеклэ. Иофшлэплэ чыплэклэхэр кызылхыгъэнхэ, социальнэ сферэм хэхъоныгъэ егъэшлыгъэн, экономикэм, бизнесым яИофыгъохэр зехъэгъэнхэ фае. Арышъ, региональнэ бюджетхэм федеральнэ лъэныкыом апэ игъэшлыгъэн фаеу ыгъэнафэхэрэр, пстэуми апэу социальнэ пшгъэрылгыр, лэжаплэ зымылэхэм пособиехэр ятыгъэнхэр ыкли цыфхэм лэжаплэу ягъэгъотыгъэным епхыгъэ программэхэм тапэккы хэхъоныгъэ ягъэшлыгъэныр кыщыдэлэтыгъэнхэ фае. Ыпшгъэккы зэрэщыхъэгъэунафыккыгъэу, социальнэ лъэныкыом тыналэ зэрэтедгъэтырэм тапэккы кыккыдгъэгъэщытэп.

Мамырныгъэр, зыпкыштыгъэр ыкли рэхъатныгъэр лэпкыкыбэмэ ялыккыхэр зыщыпсэухэрэ Адыгеим имылкур шхьалэу щыт ыкли ар кьэгъэнэжыгъэныр ти-Иофшлэнклэ гухэлэ шхьалэу зыфэтэгъэуцужы. Апэрэмклэ, хабзэм икыутэмэ пстэуми, ахэм ахэхьэ федеральнэ клочлэ структурэхэри, язэдэлэжыаклэ изэхэщэн зэпэщыгъэ шлыклэ хэлхьагъэн фае. Теубытагъэ хэлэу кьэслон слэккышты этнополитическэ климатышлу республикэм зэрэщыгъэпсыгъэр. Адыгеим инвесторхэр кьегъэблэгъэгъэжыгъэнхэм ащ ишлуагъэ кьэмыкылоу плон плэккыштытэп.

Ятлонэрэмклэ, республикэм ипашэхэм общественнэ организациехэм ыкли дин конфессиехэм ялыккыхэм шлуагъэ кьэзытырэ зэлуккыгъухэр адашлэх. Общественнэ зэкьогъэуцогъэным ыкли Адыгеим щыпсэурэ лэпкыкхэм азыфагу щэчыныгъэ илгъэу гъэпсыгъэным пытэу тыналэ тетэгъэты.



Льэпкхэм азыфагу мамырныгъэ илгыным иформулуэ тэ дгъэфедэрэр хабзэм-рэ обществэмрэ азыфагу цыхъээфашыныгъэм тегъэпсыкыгъэ зэфыщытыкIэ илгъхъэгъэныр ары. Адыгэ Республикэм икьэралыгъо хэбзэ гъэцэкIэкIо органхэм общественнэ организациехэм — АР-м и Общественнэ палатэ, АР-м и Президент джэ нахьыжхэм я Советуэ шызэхэщажгъэм, АР-м и Президент джэ общественнэ объединениехэм я Советуэ шызэхэщажгъэм ялгъыкIохэр зыхэлэжхэхэрэ коллегиялнэ структурэхэр ащызэхэщажгъэх. Общественнэ объединениехэр социальнэ Ioфыгъохэр зэшIохыгъэнхэм кыыхгъэлэжжэгъэнхэр мэхъанэ шъхьалэ зилэ Ioфыгъоу шыт.

— **Льэпкэ зэфыщытыкIэхэр гармонизацие шIыгъэнхэм ехьылIэгъэ программэ Адыгэ Республикэм щажгъэцэкIэжы. Экстремизмэм ыкIи радикализмэм апэуцужыгъэным ехьылIэгъэ профилатикэ IoфшIэныр сыдзуцтэу шIуагъэ кытэу республикэм шызэхэщажгъа?**

— Культурэм ыкIи искусствэм хэхьоныгъэ ягъэшIыгъэным, духовнэ ыкIи нравственнэ лъэныкъомкIэ уасэ зыфэт-шIыхэрэр кьэгъэнжыгъээнхэм, щэчыныгъэрэ патриотизмагъэрэ ахэлъхъэгъэным афэлэжхэрэ пIэлъэ чыжыгъэхэм ателытэгъэ программэхэр тилэх. ЗэкIалгы-кIокIэ гъэнэфагъэ хэлъэу ахэр тэгъэцэкIэжых. Ахэм азыфагу анахь мэхъанэ ин щызиIэхэм ащыщ «Этнокультуэрэ хэхьоныгъэхэр ыкIи экстремизмэм епхыгъэ профилатикэр», «Адыгэ Республикэм культурэмкIэ кьоджэ учреждениеу итхэр кьэгъэнжыгъээнхэр ыкIи хэхьоныгъэхэр ягъэшIыгъээнхэр», «Адыгэ Республикэм шыпсэухэрэм патриотическэ пIуныгъэ ахэлъхъэгъэныр», «Наркотикхэр зыгъэфедэхэрэм ыкIи кьезыгъэкIокIыхэрэм апэуцужыгъэнымкIэ зрахьэрэ комплекснэ Ioфыгъохэр» зыфиIохэрэр. Гражданскэ уцуныгъэ ягъэгъотыгъэным, ныбжыкIэхэм духовнэ ыкIи физическэ хэхьоныгъэхэр ягъэшIыгъээнхэм, джащ фэдэу цыфыбэ зыхэлэжхэрэ физическэ культу-рэм ыкIи спортым хэхьоныгъэ ягъэшIыгъэным яхьылIэгъэ нэмыкI програм-мабэ республикэм щажгъэцэкIэжы.

Ащ нэмыкIэу чаныгъэ хэлъэу республикэм щажгъэцэкIэжы Адыгэ Республикэм изаконхэу «Адыгэ Республикэм шыпсэурэ льэпкхэм абзэхэм яхьыла-гъ», «Адыгэ Республикэм ныбжыкIэхэм кьэралыгъо IэпыIэгъу щытгъэным ехьыла-гъ», «Льэпкэ художественнэ про-мыслэхэм яхьыла-гъ» зыфиIохэрэр, нэмыкIхэр.

Кьэралыгъом илгышъхэу Дмитрий Медведевым льэпкэ ыкIи дин зэфыщы-тыкIэхэм, щэчыныгъэрэ правовой куль-турэрэ цыфхэм ахэлъхъэгъэным япхыгъэ Ioфыгъохэм регионхэм япашэхэм инэу анаIэ атырагъэтын фаеу пшъэрлыл къа-фишIыгъ. Арышъ, сэ пытуэ сынаIэ тез-гъэтызэ а IoфшIэныр Адыгеим шызэхэт-щэщт.

— **ИкIыб хэгъэгухэм тилгъэпкэгъоу ащыпсэухэрэм сыд фэдэ IoфшIэн ады-зрахьэрэ?**

— Тилгъэпкэгъухэу ИкIыб хэгъэгухэм ащыпсэухэрэм яхьылIэгъэ IoфшIэ-ныр АдыгеимкIэ блэкIыгъэ тарихьым епхыгъэ темэ хэушъхьафыкIыгъэу шыт. Адыгэ нэбгырэ миллиони 5-м ехъоу ИкIыб хэгъэгухэу 45-м ащыпсэухэрэм Ады-геир яхэгъэгухэу гупсэу алгытэ.

ИльэсэитIу-кIэ узэкIэлэбжымэ, «Тилгъэп-кэгъухэу ИкIыб хэгъэгухэм ащыпсэу-хэрэм зэпхыныгъэу адыгилэхэм хэхьо-ныгъэ ягъэшIыгъэныр ыкIи гъэпыгъэгъэн-хэр» зыфиIорэ целевой программэм игъэцэкIэжыны едгъэжыгъагъ. Ащ ишIуагъэ-кIэ Тыркуем, КъокIыпIэ Бла-гъэм, Европэм ыкIи Америкэм ащыпсэ-ухэрэ тилгъэпкэгъу-бэмэ адызетхьэрэ IoфшIэныр лъэгэпIэ нахь иным тетэу зэ-хэтшэн тлэкIыгъэ.

Адыгэхэу ИкIыб хэгъэгухэм ащыпсэ-ухэрэм янахьыбэм адыгабзэр, тарихьыр, культу-рэ кIэныр зрагъашIэ ашIоигъу. АщкIэ таделэщт. Гуманитарнэ ушэгъы-нхэмкIэ Адыгэ республикэ институтым ИкIыб хэгъэгухэм ащыпсэухэрэ черкес-хэм абзэ зрагъэшIэным пае яшыкIэгъэ методическэ ыкIи зэреджыгъэхэ ли-тературэ комплекхэр афгъэгъахьырыгъэнхэм епхыгъэ IoфшIэныр шызрахьэх.

УФ-м и Президентуэ Дмитрий Медве-девым международнэ зэпхыныгъэхэм

хэхьоныгъэ ягъэшIыгъэным ехьылIэгъэ политикэу зрихьэрэм ишIуагъэ-кIэ аужы-рэ ильэсхэм Урысыемрэ Тыркуемрэ язэфыщытыкIэхэр нахь дэгъу хъугъэх. А хэгъэгум иделовой купхэм ялгъыкIохэр, кьэлэ анахь инхэм ямэрхэр, черкес ор-ганизациехэм япашэхэр Адыгеим хьакIэу бэрэ кьэкIох. Аужырэ мээшым кьыкIоцI тиреспубликэ шыла-гъэх кьалэхэу Самсун, Инегель, Газантеп кьарыкIыгъэ купхэр. ОшIа, политическэ ыкIи экономическэ кьиныгъохэу Тыркуем шыпсэухэрэ ады-гэхэр зыхэтыгъэхэр нэмыкI шыпкхэу хъугъэ. Абзэ агъэфедэнымкIэ фитыныгъэу ямыла-гъэхэр тырахыжыгъэх. Джы тил-гъэпкэгъухэр политикэ шыла-кIэм хэла-жхэх, яшыIэкIэ амалхэм зыкьалэгъу ауб-лагъ. Арэу щыт нахь мышIэми, тарихъ лъапсэу ялэм зэрэфэщэгъагъэхэу кьэнэ-жыгъэх. ГражданствитIу ялэу кьэнэжы-хэзэ, ахэм ащыщыбэмэ Адыгеим кьагъэ-зэжы ашIоигъу.

Урысые Федерацием исубъектэу ты-зэрэщытым тегъэпсыкыгъэ фитыныгъэу тилэхэм ялгытыгъэу шIуагъэ кытэу, ана-хъэу экономикэ, культу-рэ зэпхыныгъэ-хэмкIэ, зэкъошы зэфэхьугъэнымкIэ тизэдэлжыкIэ шIуагъэ кьэгъэтыгъэным тыфэхъагъэх. Тызыхъэгъэ ильэсым тел-лытэгъэ гухэлъэу тилэхэм ащыщ Ады-гэ Республикэм инвестиционнэ кIуачIэу илэхэм яхьылIэгъэ презентацие зэхэщэ-гъэныр.

— **Аслъан Кытэ ыкьор, инвестици-оннэ лъэныкъомкIэ Адыгеим кытэ-нэ-цIыхъэхэу гъэпсыгъэным ехьылIэгъэ темэм зыфэбгъэзэн хъумэ, сыд фэдэ инвестиционнэ проекта непэ респу-бликэм щажгъэцэкIэжыхэрэр? ИкIыб хэ-гъэгухэ инвесторхэр кьэкIоха? Площад-кэ тхъапшэ инвесторхэм яжэхэрэр ыкIи сыдзуцтэу ахэр республикэм апыгъэхэрэ?**

— Пчъагъэхэм зэкIэри нэрылгъэу кьашIых. ЗэкIэмкIэ Адыгеим инвести-ционнэ площадкэ 80 фэдиз кыщажгъэ-хъагъэхэрэ. Экономикэ лъэныкъомкIэ узьтэгъэныгъэхэу гъэпсыгъэ проект псэ-уми ишыкIэгъэ IэпыIэгъу ятэты.

Инвесторхэм фэгъэкIотэныгъэ гъэнэ-фагъэхэр афэшIыгъээнхэр кьыдзылгытэрэ норматив правовой базэм тегъэпсыкIы-гъэу инвестиционнэ IoфшIэныр агъэлоры-шIэ. НэмыкIэу кьэпIон хъумэ, инве-сторхэм пэрыохэу афэхъун зылэкIыщт лъэныкъо гори цыIэп. Климатическэ амалхэу тирегион илэхэр кьыдэлгытэ-нхэ зыхьукIэ предпринимательхэр сыдырэ лъэныкъомкIэ гъэзэгъэ бизнесым шы-пылгыныхэ алтэкIыщт.

Урысые ыкIи ИкIыб хэгъэгухэу мылгъу зэхэлъхэ шIыкIэм тетэу республикэм щыд-гъэфедэрэ инвестициехэм ахэхьагъ. Фир-мэу «Авто-Юг» зыфиIорэм автомашинэ льэпкхэу «Хонда» зыфиIохэрэр щэгъэнхэм ыкIи ахэм яфэлэ-фашIэхэр гъэцэкIэгъэнхэм ателытэгъэ автосалонрэ сервиснэ гупчэрэ кьызылгъыгъ. «Фирма Бакра» зыфиIорэм автомашинэ льэпкхэу «BMW»-р зыщаш-рэ подразделение кьызылгъыгъ. Джащ фэ-дэу тиреспубликэ кьытэджагъ сатыу гупчэу «Леруа Мерлен».

Аужырэ ильэс заулэм инвестиционнэ кIуачIэу илэмкIэ Адыгеир хэпшIыкIэу ыпэкIэ лгъыкIотагъ. Къэуагъэмэ хъуш-т международнэ инвестиционнэ премиехэм ателытэгъэ «Инвестиционнэ ангел» зыфиIорэм изксперт совет апэрэ лауре-атхэр зэригъэнэфагъэхэр. Номинациеу «Урысыем ирегионхэу инвестициехэмкIэ анахь зытэгъэпсыкыгъэхэр» зыфиIорэм тегъэпсыкыгъэу 2009-рэ ильэсым нахьы-бэу инвестициехэр зыгъэфедэгъэхэ субъектхэу Урысые Федерацием итхэр агъэуэфыгъэх. Урысыем ирегион псэ-уми ястатистическэ пчъагъэхэр зызфа-хьысыжхэм голосование шIыкIэм тетэу эксперт советым хэтхэм лауреатхэр кьы-хахыгъэх, ахэм Адыгэ Республикэр ахэт.

Шылэх инвестиционнэ проектхохэ-ри. Британскэ компаниеу JKC Oil & Gas зыфиIорэм ие ООО-у «Южгазэнерджи» зыфиIорэм Кошхьаблэ газконденсат кьычIэщыпIэм Ioф щешIэ. Ащ инвести-циеу халхьащыгъэр сомэ миллиарди 6-м ехъу. Ащ шыщэу непэ ехъулIэу сомэ миллиарди 4 фэдиз алэ кьырагъэхьагъ. Объектыр тызыхэт ильэсым иапэрэ квар-тал атыщтэу агъэнэфагъ.

Тызыхэт ильэсым ыкIэхэм адэжэ Тэ-хьутэмкьое районым щатыщт кьэгагъэ-хэр ыкIи хэтэрыкIхэр кьызыщажгъэкIы-

щтхэ фэбэпIэ комплекс. Сомэ миллион 585-м телытэгъэ инвестициехэр объек-тым игъэпсын хелъхъэх ООО-у «Зеленый дом» зыфиIорэм. А мылгъум инахьыбэр алэ кьырагъэхьагъ.

— **Сыд фэдэ инвестиционнэ проек-тышхоха тызыхэт ильэсым респу-бликэм щажгъэцэкIэжыныгъэу агъэнэфа-гъэхэр? Адыгеим ямылгъу щажгъэцэкIэжы-ным инвесторхэр тегъэпсыкыгъэ-гъэнхэм сыдзуцтэу зыкьэжыгъэ-тыщта?**

— Тызыхэт ильэсым Адыгеим джы-рэ уахътэм тегъэпсыкыгъэ щэ-товарнэ ферми 4-м ягъэпсын щырагъэжыщт. Гу-хэлъхэм зрагъэнафэрэмкIэ, псэуми анахьыбэу щэ кьэзытыщт былымышъхэ 4800-м телытэгъэ фермэр ильэсэитIу-кIэ Адыгеим икьэлэ шъхьалэ пэмычыжъэу, станицэу Ханскэм, щажгъэпсыщт. Ащ про-ект уасэу илэр сомэ миллиарди 4-м нэ-сынэу агъэнафэ. Ильэс кьэс щэ тонн мин 50, лы тонн мини 3 кьыщыхьыжыгъэ-ным ар телытагъ. Нэбгырэ 600 фэдиз ащ цылэжыщт.

Шэуджэн районым ферми 3 щажгъэ-псыщт. Ахэр ащашIыщтых Хьакурынэ-хьаблэ, кьутырэу Свободный Труд зыфи-Iорэм ыкIи поселкэу Заревэм. Республи-кэмкIэ ар лъэбэкъушху, сыда пIомэ, гухэкI нахь мышIэми, зы щэ-товарнэ ферми тилэп.

ЗАО «Киево-Жураки АПК» зыфиIорэм кьо фермэм иятIонэрэ чэзыу игъэпсын ригъэжыщт. Теуцожь районым былым-у-кIыпIэ цех щажгъэпсыщт. Ащи IoфшIэпIэ чыпIа-кIэхэр кьыгыштых.

Инвестиционнэ проект гъэшIэгъонэу щыт форель пцэжыне льэпкхьыр зыша-хъушт рыбопромышленнэ комплексэу Мыекъопэ районым щажгъэпсыщтыр. АпэрэмкIэ ащ ишIын инвестициехэу сомэ миллион 200 халхьащт. Ар 2011-рэ ильэ-сым алэ кьырагъэхьащт. Ащи нэбгырэ 40-м IoфшIэн щажгъотыщт.

Джащ фэдэу Мыекъопэ районымкIэ поселкэу Каменномостскэм тызыхэт ильэ-сым щырагъэжыщт псэолгъапхъэхэр кьы-зыщажгъэхьазырыщтхэ промышленнэ ком-плексым ишIын. Ащ инвестициехэу сомэ миллиарди 4-рэ миллион 500-рэ хагъэ-хьащт. Тапэрэ ильэсIтум ащ IoфшIэнхэр цылыгагъэкIотэщтых.

Адыгеим промышленнэ, аграрнэ ыкIи туристскэ-рекреационнэ кIочIэшIу иI. Иклимат дэгъоу зэрэгъэпсыгъэм ишIуа-гъэ-кIэ мэкумашым илэныкыо зэфэшъ-хьафхэм уащыпылгъын плъэкIыщт. Ады-геим икьушъхьэхэр, итIуакIэхэр инве-сторхэмкIэ площадкэшIоу щытых. Ады-гэ Республикэм удэлэжыным шIуагъэу кьыгыштыр хэтIи нэрылгъэу: шылэ-жыэнхэм пае амалышIухэр зэрядгъэ-гъотыхэрэм имызакъоу, нормативнэ-пра-вовой базэшIуи дгъэпсыгъэ. Сыдырэ лъэныкъокIи тигуапэу тапэгъокIы, кьэ-ралыгъо гарантиехэр ятэтых.

— **Я 131-рэ федеральнэ законэу чыпIэ зыгъэлорышIэжыныным ехьыла-гъэр сыдзуцтэу Адыгэ Республикэм гъэцэкIагъэ шыхьурэ? Сыд фэдэ кьы-ныгъоха зэуталIэхэрэр ыкIи сыд фэдэ гъэхьагъэха ашIыхэрэр?**

— Я 131-рэ Федеральнэ законыр гъэцэкIагъэ хъуным пае кьэралыгъо хаб-зэм иорганхэмрэ чыпIэ зыгъэлорышIэ-жыныным иорганхэмрэ гъусэныгъэ пыгъэ здырIэным мэхъанэ гъэнэфагъэ илэу шыт. Сыд фэдэ гъэхьагъэха Адыгеим а лъэныкъомкIэ ышIыгъэхэр? Мы аужырэ илгъэсшым республикэм ибоджет ежэ ихахьохэр фэдитIу-кIэ нахьыбэ зэрэжыгъэ-хэм елгытыгъэу щыт республикэ инве-стиционнэ программэм игъэцэкIэни. ГушыIэм пае, ильэсэу икIыгъэм социальнэ мэхъанэ зилэ объект 49-рэ муниципальнэ образованиехэм ащыдгъэцэкIэжыны ыкIи ащызетдгъэпсыхьан тлэкIыгъэ. Адыгеим икьуаджхэм ыкIи инэмыкI псэупIэхэм кIэлэцIыкIы илгышIэхэр, фельдшер-аку-шер пунктхэр, еджапIэхэр, спорт комп-лексхэр ыкIи стадионхэр, псы ыкIи газрыкIуапIэхэр ащашIыгъэх. Футбол ешIэпIэ 44-рэ республикэм зэрэщытшIы-гъэмрэ джыри 16 тшIынэу гухэлъ зэрэти-Iэмрэ бэ кьагъэлыгагорэр.

Кьэралыгъо хабзэм иорганхэм алгъэ-ныкъокIэ чыпIэ зыгъэлорышIэжыныным IэпыIэгъоу ратыгъэм зыкIэ хэхъэ транс-порт хэбзэлэхым ипроцент 30 псэупIэхэм зрафагъэзагъэр. 2010-рэ ильэсым Уры-сые Федерацием регион хэхьоныгъэмкIэ

и Министерствэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ зэдашIыгъэ Зэ-зэгъыныгъэм игъэцэкIэн тегъэпсыхьагъэу муниципальнэ образованиехэм сомэ мил-лион 28-м ехъу зыосэ коммунальнэ ма-шинэ ыкIи транспорт 18 афашцэфыгъ, рес-публикэ бюджетым шыщэу сомэ милли-они 8,5-рэ ащ хэхьагъ. А программэр джыри лгъагъэкIотэщт.

Кьэлэгъэпсын документацием епхыгъэ фэлэ-фашIэхэм, гъэсэныгъэ зыщарагъэгъ-отырэ учреждениехэм ягъэфэбэн епхыгъэ Ioфыгъохэм, урамхэм якъэгъэнэфын, псы кьычIэщыпIэхэм язэтэгъэпсыхьан ыкIи нэмыкIхэм япхыгъэу ахьщэ макIэп афа-тIупшыгъэр. Ахэр зэкIэ игъом ыкIи тэрэ-зэу зэшIохыгъэ хъугъэх.

Ау, сэ зэрэслытэрэмкIэ, непэ мэхъа-нэшхо зилэ IoфыгъуитIу тапашъхэ итыр. АпэрэмкIэ, лъэгэпIэ псэухэмкIи бюджет-хэм яхахь нахьыбэ шIыгъэным пае кьэлэ ыкIи кьоджэ псэупIэхэм хэбзэлэхьхэр зытыралхъэу ялэхэм зыгъэт тэрэзэу гъэ-нэфэгъэныр ары. Псэуми апэу ар зы-фэгъэхьыгъэр чIыгу Iахьхэм ягъэпсын епхыгъэ IoфшIэныр ухыгъэныр ары, сыда пIомэ чыпIэ бюджетхэм ахэм кьахэкIэу ахьщабэ арыхьан ылэкIыщт. ЯтIонэ-рэмкIэ, физическэ лицэхэм ямылгъу зэ-ратхьэрэм нахь чаныгъэ хэлъхъэгъэн фае.

Муниципальнэ реформэр загъэцакIорэр мары ильэси 7 хъугъэ. Непэ кьыдгургъэло псэупIэхэм яполномочиехэр агъэцэкIэн-хэм пае яшыкIэгъэ мылгъу зэралэкIэмы-хьэрэм иIoфыгъо изэшIохын тэ кьытэ-лгытыгъэу зэрэщытыр. Шылэныгъэм кьыгъэлъэгъуагъ тимурадхэмкIэ зэдед-гъэштэным зызэрэфэдгъэзагъэм имы-закъоу мылгъу ыкIи хэбзэлэхь структурэ-хэм шIуагъэ хэлъэу зэдэлэжыныгъэ адэтшIын тлэкIы зэрэхьугъэр. Ащ кьыкIырэр чыпIэ зыгъэлорышIэжыныным иреформэ ищыкIэгъэ лъэныкъомкIэ зэралыкIуатэрэр ары. Муниципалитетхэр кьэралыгъо хабзэм ицыхьэшIэгъу лъэпсэ пыгъэ мэхьух.

Я 131-рэ Федеральнэ законом илгъэ-цэкIэн ылгъэныкъокIэ хэгъэуэфыкIыгъэн фае ассоциациеу «Адыгэ Республикэм имуниципальнэ образованиехэм я Совет» зыфиIорэм мэхъанэшхо зэриIэр, ильэси 4-кIэ узэкIэлэбжымэ ар зэхашгъагъ. Ады-геим ипашэхэм муниципальнэ образовани-ехэм мылгъу ыкIи зэхэхэн лъэныкъомкIэ IэпыIэгъоу аратырэр лгъагъэкIотэщт.

— **Республикэ парламентым ихэ-дзынхэу гъэтхэпэм щыIэщтхэм Ады-геим сыдзуцтэу зафигъэхьазырыра? Партиехэм ячаныгъэ сыд фэдэ?**

— Республикэ парламентым кIэу хэ-тыщтхэр хэдзыгъэнхэр АдыгеимкIэ хъугъэ-шIэгъэшхоу шыт. Хабзэм изако-нихъухэу кьутамэ гъусэныгъэ пыгъэ дгъылIэ зыхьукIэ, Адыгэ Республикэм ихэхьо-ныгъэ и Стратегиеу 2025-рэ ильэсым нэс кьызылгызыубытырэм игъэцэкIэн епхыгъэ мурадэу тилэхэр зэкIэ кьыддэхьуштых. Арышъ, обществэм инэу ифедэ хэлъ АР-м и Кьэралыгъо Совет — Хасэм Iэпэлэ-сэныгъэ ин зыхэлъ, ячIыпIэхэм яIoфыгъо-хэр дэгъоу зышIэрэ специалист шьып-кьэхэр хэхьанхэм.

Непэ партиехэм яшъыпкхэу хэдзынхэм япэгъокI бэзэныгъэм зыфагъэхьазыры. «Единая Россия», КПРФ-м, ЛДПР-м, «Справедливая Россия» конференциехэр ащыкIуагъэх, партийнэ кандидатхэм яспис-кэхэр ахэм ащажгъэнэфагъэх. ИльэсыкIэм ехъулIэу парламентым илэ чыпIэ пэпчъ, ар 54-рэ зэрэхьурэр, кандидат пшIырыпшI фэдиз гурытымкIэ тефагъ.

Законодательствэм кьызэрэдилгытэрэм тетэу гъэцэкIэкIо хабзэм хэдзынхэр рекIокIыныхэм пае яшыкIэгъэ амалхэр аригъэгъотынхэр ипшъэрлыл: хэдзыпIэ чыпIэхэм ачIэтыщт оборудованием пае ахьщэ кьафыхыгъэкIын, транспортыр аIэкигъэхьан, хэдзэкIо комисионхэм Ioф ашIэным пае яшыкIэгъэ амалхэр аIэкигъэхьанхэ фае. Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет унэшхо гъэнэ-фагъэ ащкIэ кьыдыгъэкIыгъ, Урысые Федерацием хэдзынхэмкIэ и Гупчэ ком-иссии илгъыкIо хэлажыгъэу тыгъэгъазэм мы IoфыгъомкIэ зэлукIэшхо шыла-гъ.

Анахъэу Адыгеир зэрыгушхорэмэ ащыщ республикэм сыд фэдэ хэдзын щыкIуагъэми, нэфагъэ хэлъэу, зэрищы-кIагъэм тетэу зэхэщажгъэу ар зэрэрекIокIы-рэр. Мызэгъоугуи законодательствэм диштэу зэрищыкIагъэм тетэу зэкIэ хьу-нэу кьысшIошIы.

**Адыгэ Республикэм и Президент
ипресс-кьулыкъу**



Гъэшлонныгъэр адыгагъэм изы Iахъ

Гъэшлонныгъэр кырыбгъэлъэгъонэу, кыриплотыкынэу адыгабзэм амалхэр илэх. Ахэр тигъэзетеджэхэм агу къэзгъэкыжымэ шлоигъу, ныбжыкIэхэу зымышIэхэрэм язгъашIэми нахь сипопахъ хъушт. ЗэкIэми зэрэтшIэу, адыгабзэм гушыIэу **пкIэ** зыфиIорэр хэт, мыщ имэхъанкIэ пэгъунэгъоу, нэмыкIыбзэм къахэкIыгъэу гушыIэу **уасэ** зыфиIорэри адыгабзэм шагъэфедэ. Ау адыгэ гушыIэ шъыпкъэмрэ мыдрэ тыбзэ кыыхъагъэмрэ ягъэфедакIэ зетекIы. ГушыIэу **уасэр** шэн-щэфэн Iофхэм шъхъаихыгъэу цыфхэр арыгушыIэхэ зыхукIэ нахь агъэфедэ. ГушыIэм пае: «**Мы тхылым тхъапша уасэр?**» плоу уупчIэмэ, «**Уасэр сомэ шьитIу**» — кыуаIожьышт. Ащ нэмыкIэу **уасэр** зышагъэфедэщтыгъэр, диным е зэхэтыкIэу яIагъэм къахэкIэу, бзылфыгъэу дэIуагъэм **уасэ** агъэнафэ зыхукIэ е Iлы укIыгъэ Iофхэм яхъылаIагъэу **лыуасэр** атыжы зыхукIэ арыгъэ. КIэкIэу кэтIонышъ, **уасэр** зышагъэфедэрэр шIокIыпIэ имыIэу **уасэу** къауагъэр ямытымэ е кыуаамытымэ мыхъунэу зыхукIэ ары. Мы гушыIэр гъэшлонныгъэм, гуфэбэныгъэм е гушIуагъэм къахэкIэу цыфым уишIуагъэ ебгъэкIынэу, ыгу кыдэпщэенэу е рыбгъэгъушлонэу фашIэ зэрашIэрэр кызырыкIырэ адыгэ гушыIэмэ ахахъэрэп, ахэхъани ыльэ-кIырэп, бзэм ыштэрэпышъ. ГушыIэм пае, **хъупхъуас** плэмэ къекIурэп, арэуштэу адыгэмэ аIо хабзэн.

Адыгэ гушыIэу **пкIэр** пкыгъом уасэ епхыгъэп. ПкIэр гушыIэу **пэ-кIы-м** (гум пэкIы) кытекIкIэ енэгъуагъэ. **ПкIэр** кызыхахъэрэр гушыIэ зэхэлъэу адыгэмэ яшэн-хабзэхэр, зэхэтыкIэ гъэшIэгъонэу яIэхэр къэзгъэ-лъагъохэрэр ары. Мыщ фэдэ гушыIэх нахьыбэмкIэ **пкIэр** кызызылхъэхэрэр: **лэжъа-пкIэ, хъупхъа-пкIэ, гушIуа-пкIэ, гуиыхь-пкIэ, укIыта-пкIэ, лъэхъа-пкIэ, улэу-пкIэ, гъэшIуа-пкIэ, кIуа-пкIэ, плъа-пкIэ, пща-пкIэ, къэшIуа-пкIэ, лышIэжы-пкIэ, пщынэуа-пкIэ, нэмыкIхэри.** Мыщ фэдэ гушыIэ пэпчэ ежэ ихьышгъэ пылгъ, зыр зышагъэфедэрэм ад-рэр шагъэфедэрэп, адыгэ лъэпкъым ихэбзэ гъэшIуагъэхэм япхыгъэхэшт. Тяплэын ахэм ямэхъанэхэм: **лэжъа-пкIэр** зышагъэфедэрэр ежэ цыфым ыIэшъхитIукIэ, иакъылкIэ, ыкIуа-чIэкIэ кыIэлъжыгъэм кыкIаIоу тефэрэр кыратыжы хъумэ ары; зэгорэм мы гушыIэм ычIыпIэ **чырап-кIэ** зыфиIорэр нахь агъэфедэщтыгъэ. ГушыIэу **хъупхъапкIэм** терминэу премия зыфиIорэм имэхъанэ кьеты. ЛэжъаIоу хъупхъэу зилофхэр зыгъэ-цакIэхэу, игъом е иплалъэм кыпэу зипшгъэрылхэр эшIозыхэу, иIоф-шIагъэрэ ихъупхъагъэрэ зэдиштэу, цыфхэм чанэу адэлажъэу, ахэм агу зыкъэзыгъаштэу лажъэрэм ежэ кыI-лэжыгъэ лэжъапкIэм фэшъхъафэу **хъупхъапкIэ** ептыныр тефэ. Ау бэрэ **хъупхъапкIэм** ычIыпIэкIэ шIухъаф-тыныр цыфмэ агъэфедэу кыхэкIы. Ащ фэдэхэм гушыIэу шIухъафтыным мэхъанэу премия, подарок зыфаIо-хэрэр кызылхъагъэубытхэу кы-хэкIы. Мы гушыIэр зэрагъэфедэрэр мытэрзэу тэлъытэ. ШIухъафтын еп-тын плъэкIышт, гушыIэм пае, цыфэу хъакIэ кыпфакIуи, пхъакIи бгъэкIо-тэжыгъэми, ау ептыгъэм **хъупхъап-**

кIэ епIоныр къекIурэп. ШIухъафтын ифэшъуаш лэжъэкIо чанзэ бэ кы-гъэшIагъэу зыныбжэ хагъэунэфыкI-рэми, унагъом нысакIэ иIэми, ишIы-хъаф хэлэжъагъэми, ыгукIэ пэблэгъэ цыфми. **ХъупхъапкIэ, шIухъаф-** тын зыфиIорэ гушыIэхэр ямэхъанкIэ зетекIы, арышъ, ахэр кызыше-кIурэм щыдгъэфедэхэмэ нахьышIу.

ГушIуапкIэр зышагъэфедэрэр цыфым мыщ фэдэ гушIуагъохэр зэ-хиххэмэ ары: унагъом сабый кыфэ-хъугъэмэ, кIалэр дзэ кыулыкIум кы-кIыжыгъэмэ, ащ кыщагъэмэ, лъэ-шэу узажэщтыгъэ Iоф горэ дэгъоу зэ-шIокIыгъэу умышIэу зэхэпхыгъэмэ. Мы къэбар гушIуагъохэр апэу кыо-зылохэрэм **гушIуапкIэ** тефэ. **Гу-** шIуапкIэ умытымэ мыхъунэу, егъэ-зыгъэу щытэп, ау адыгэ цыф зэхэ-тыкIэм кыхэкIэу, птымэ шъуашэу къащэхэу, алыгъэ.

ГушIуапкIэ нахьыбэмкIэ зэраты-рэр ныбжыкIэу зыгъэгъушIагъэхэр ары. Ау гушIуагъэр кызыуагъэр ыныбжыкIэ хэкIотагъэ хъумэ, ащ фэ-дэм **гушIуапкIэ** ептыныр IэкIуа-кIуIорэп. Ащ фэдэм **гъэшлонкIэ Iанэ** фашIы. Мэлыми, тхъачэтыми зыго-рэ аукIышъ, шыпс-пIастэ ашIышъ, ащ фэдэ цыфым гъусэхэри иIэхэу Iэ-нэ дахэ кыфагъэуцушъ ахэкIэжы. Ащ фэдэ гъэшлонкIэ Iанэм адыгэхэр **гушлонкIэ IанэкIэ** еджэх.

ГуиыхьпкIэр зыхъылаIагъэр кыппэ-блэгъэ цыф горэ ошIэ-дэмышIэу, сэмэркъэу фэдэу бгъэщтагъэмэ е кьан-дис удеши бгъэпцIагъэмэ ары. **Гуи-** хьпкIэри умытымэ мыхъунэу щы-тэп, адыгэ цыф зэхэтыкIэм епхыгъ ныIэп.

УкIытапкIэр зышатырэр сэмэр-къэу кыхэкIэу зыгорэ бгъэукIытэ-жъэу «ужэхахъэмэ», «ульэхэхъэмэ» е ар щытэу къэмыIуапхъэ горэ кыпIэ-кIаIомэ ары. Мыри егъэзыгъэ Iофэп, ау цыфым ыгу хэбгъэкIыгъэр хэб-гъэхъожьын, бгъэшIожьын, ар нахь благъэ кызыфэпшIын мэхъанэ раты. Ари гъэшлонныгъэ, шъхэкIэфэныгъэ шэнэу адыгэмэ ахэлъмэ зэу ащыщ.

ЛъэхъхъапкIэр хабзэу адыгэмэ ахэлъыгъэмэ, джыри чылэгъо зырыз-хэм къадэнэжыгъэмэ япхыгъ. Гуа-щэр, пщыр, пщыкIор нысэм лъэхъ-хъэхэмэ **лъэхъхъапкIэ** раты. Махъу-лър шIугуаплэ, шIушчыим алъэхъ-хъэмэ, **лъэхъхъапкIэ** афэшIы. Мыри птын, пшIэн фаеу щыт нахь мышIэ-ми, уасэ е тефэрэр пыупкIыгъэу, гъэнэфагъэу е егъэзыгъэу щытэп.

ГъэшIуапкIэри адыгэ цыф зэхэ-тыкIэ дахэм епхыгъэ шъыпкъэу щыт. **ГъэшIуапкIэ** фэлшIымэ игуапэ хъушт гъунэгъу ныом е лыжым. Зы-горэм ушыIагъэу укызыкIожькIэ япсауныгы укIэупчIэу, зыгорэ **гъэ-** шIуапкIэуи зяптыкIэ, ахэпшIыкIэу ахэмэ гопэшхо ащэхэу. Ахэр тхъамы-кIэхэу, ящыкIэгъэшхокIэ арэп, угу кызыэрэкIыгъэхэу, Iофы зебгъэшIэу, зэрэпшымыгъушхэрэм яшыхъатэу **гъэшIуапкIэри** кызыэрэпхыгъэр ары нахь.

ГушыIэу **кIуапкIэ** зыфиIорэм етын, фэшIэн мэхъанэ ратырэп, ау фэгъэшъошэн мэхъанэ иI. ЗэкIэми уакъыхаши, цыхъэ кыпфашIи Iоф горэ зэшIопхынэу, зыгорэм уагъэкло-нэу, **уикIуапкIэ** кыкIыгъэ кызыуа-IокIэ, хэт ушышми, уигуапэ хъушт. Арышъ, **кIуапкIэми** гъэшлонныгъэ,

Iэхъэлыгъэ мэхъанэ адыгэмэ раты.

ТхъэпчыIуапкIэр хабзэу адыгэ-мэ зэгорэм ахэлъыгъ. Нысэу къаща-гъэм янэ-ятэмэ IэплъэкI кIыхъэ къа-рагъэхъыштыгъ «нысэудж» ашIэу тхъэ елъэлэхэ зыхукIэ, а тхъэ елъэ-лугъэ ныом ытамэ едзэкIыгъэнэу. Тхъэ зельэлэхэкIэ, а тхъэ елъэлугъэм IэплъэкIыр ратыштыгъ. Джары ащ **тхъэпчыIуапкIэ** зыкIыраIуагъэри (тхъэ-пчъэ-Iуа=пкIэ).

УлэупкIэр зыфагъэшъуашэрэр цыфэу Iоф кын горэ кыбдэзыIэ-тыгъэу, уимыIэхъылэу, уимыныб-джэгъоу, ежэ-ежырэу фаеу кыбдэ-улэугъэр ары. Ащ фэдэ цыфыр зы-горэм щыгугъыкIэ кыбдэлэпыIа-гъэп, ежэ ыгукIэ фаеу, ихъэлэлыгъэ, изэхэшIыкIыныгъэ къахэкIэу ары нахь. **УлэупкIэ** зэрэптыштыр ащ ышгъэхэ кыхъэрэп, ептымэ ыгу кьэонкIи мэхъу. **УлэупкIэри** гъэшлон хабзэу адыгэмэ ахэлъ нахь, егъэзыгъэ Iофэп. **УлэупкIэм** ычIыпIэкIэ «тхъаегъэ-псэу» плэми хъушт. Ары ыкIи нахьы-бэмэ зэрашIырэр.

ГъэтэджыпкIэр джы кызынэ-сыгъэми адыгэмэ шэны афэхъугъэу ахэлъ. Нысэр къащэнэу кIогъэ кIэлэ купым щыщ горэм, пшъашъэр унэм кырашынэу кызыэрэтэджыжыгъэ-хэм тетэу, ахъщэ джау шъхъантэ чIэ-гъым чIилхъэщтыгъ е столым ты-рилхъэщтыгъ. Ащ адыгэхэр зэре-джэхэрэр **гъэтэджыпкIэ**. **Гъэтэ-** джыпкIэр гъэнэфагъэу щытэп, егъэ-зыгъэу кымынэмэ мыхъунэу арэп, ау сымди гъэшлон тамыгъэу, ха-бзэу адыгэмэ ахэлъ. **Гъэтэджып-** кIэ кызымынэу къэзышхэрэри бэ, ау ащ пае губгъэни, емыкIуи кыхэ-кIырэп.

ПлъапкIэр ефэндымэ е Iазэмэ аратыштыгъ. «Фал» хаплъэу «къе-хъулэщт-кышышIыштхэр, кыры-кIоштыр» цыфым кызыраIокIэ, а кызыуагъэм, фэлплагъэм, сьд шышми, зыгорэ ратыштыгъ. Ащ адыгэмэ **плъапкIэ** раIуагъ. **Плъап-** кIэри умытмэ мыхъунэу егъэзыгъэу щытэп, ишапхъи гъэнэфагъэп, ау ежэ цыфэу зыфэлплагъэхэм ыгу зэрэ-пыкI.

ПшапкIэр зэпхыгагъэри сьма-джэм епшэрэм зыгорэ фэшIэгъэныр ары. Цыфым ыкIышхо бэгыгъэу, моу ушыкIоцIырыплъ фэдэу, е плъыр-стыр узым ригъэзыгъэу щылы зы-хукIэ, е нэ тефагъ аIоу зыгорэ кьэузы фэдэу зыхукIэ, лыжымыми ныоми тхылыбзэ зышIэ горэ тхъэ елъэлэу епшэщтыгъэ. Ащ ыуж сьмаджэм ыгу жы дэхъагъэ фэдэу кышышхъушты-гъэ. А «Iазэм» дахэ горэ раIоштыгъэ. Джащ фашэиштыгъэм **пшапкIэ** зэ-реджэщтыгъэхэр. Ыужым узэу а зап-щэщтыгъэхэм «**пшэпкIэ уз**» раIоу хъугъэ.

Сэмэркъэу, зэрэгъэшлон хабзэу адыгэмэ ахэлъыгъ **къэшъуапкIэри**. Нысэишхэр ыкIэм фэкIуагъэу, нысэр игуащэ зэрыс унэм ис ныомэ алъэхъ-хъанэу зыращэкIэ, джэгу рашIы-хъэщтыгъэ. А джэгу къэзышагъэм иIахъыл шъэз хэкIотагъэхэри, яны-сэжъхэри къэшъонхэу кытырашэ-щтыгъэхэ. Ахэм ашышхэу къафэмь-шъорэм **къэшъуапкIэ** ытын фэагъэ. НахьыбэмкIэ **къэшъуапкIэу** аты-щтыгъэр бахъсымэ, чэт укIыгъ е шэ-лэмэ-хъалыжъохэр ары. Ари гъэшлон тамыгъэу ашIыштыгъэ.

ЛышIэжыпкIэри адыгэмэ зэ-горэм хабзэу ахэлъыгъ. Лъэпкъхэр лышIэжыр азыфагу кыхъагъэу, зэпыихэ зыхукIэ, лыр зыукIыгъэмэ ащыщ ыукIыгъэмэ якIэлэцIыкIу ышIунэу кытыгъэути кыхъыштыгъэ. КIалэр ыпIугъэу, фэшIапхъэр зэкIэ фишIэу зыхэхэм зафищэжыкIэ, кIалэр ахэм гуапэкIэ аштэщтыгъэ, агухэр шъабэ зэфышIыштыгъэх. Ащ фэдэм **лышIэжыпкIэ** адыгэхэр зэреджэ-щтыгъэхэр. А хабзэри лэжъуитIур зэ-рээшIужьхэрэм зэу ашыштыгъ.

Адыгэмэ, анахъэу къэбэртаемэ, ахэлъыгъ **пщынэуапкIэ** атын хабзэ-ри. Нысэр кызыфащэгъэ унагъом джэгуаIо кыштэщтыгъ хъарыгъор текIыфэкIэ шыкIэлпшынэм афеоу, гъэшIэгъонхэр къафиIоу, цыфхэр ыгъэчэфхэу. Ащ фэдэм нысэр тещэ-рыпIэ зыдэшылагъэм кырашчыти, джэгуаIом **пщынэуапкIэу** зыш кыыратыштыгъ.

ТещэрыпIапкIэри адыгэ пщы-оркъэм хабзэу ахэлъыштыгъэ гъэ-шлон тамыгъэу. Пщы кIалэм шъэз кызышхэкIэ иоркъ горэм тещэу илэскIэ ришалэщтыгъэ. ТещэрыпIэ шъэзыр илэсэрэ зэрысыгъэм пае пщым иоркъ зы пщылI унагъорэ шы-хэу шъэзыр къащэ зэхъум кум кIэ-тыгъэхэмрэ **тещэрыпIапкIэу** гъэшIэ-гъоныгъэ фишIызэ, ритыштыгъэх.

Лъэхъанэ горэм адыгэмэ былым, мылкъу тыгъуныр даушыгъэу ахэлъ хъугъагъэ. Зымылкъу, зыбылым аты-гъугъэр гумэкI хафэщтыгъэ, тыгъуа-кIор кыгъотымэ шлоигъоу лыхъу-щтыгъэ. ТыгъуаIор зышIэрэ цыфыр къаIоу, шъэфэу зыбылым зышIокIо-дыгъэм кызырыIокIэ, а хашэ кыфэ-хъугъэм **хъшапкIэ** ритыштыгъэ. Ари гопэ фашIэу адыгэмэ ахэлъыгъ.

Сэмэркъэу адыгэ хабзэмэ зэу ащы-щыгъ шхомлэкIэ **убытгыпкIэри**. КIэ-лэцIыкIум зыкыIэтыгъэу, Iоф ышIэ хъугъэ кьодыеу, губгъом итэу е пщыпIэм щыIэу апэрэу кыIухъэгъэ шыум ишыIупIэ ыубытэу кызышы-ригъэпсыхьорэм, адрэ кIэлэ нахьыжъ-хэм шыр ащэти, шышIодзапIэм ра-пхыштыгъэ. Ащ кырагъэкIышты-гъэр кIэлэцIыкIум кыыригъэпсыхы-гъэм зы шъынэми е мэлыми къафи-хъынышъ, губгъом щылажъэхэрэм аригъэшхын фаеу ары. А хабзэр шыум зыгъэцакIэкIэ, иши къатIуп-щыжыштыгъэ ыкIи хъакIэхэр кы-ригъэпсыхынхэми ыгъэшэсыжын-хэми кIэлэцIыкIур афит хъугъэу алы-тэщтыгъэ.

Нахьыпэм къуаджэ пэпчэ шахъо илэщтыгъэ. Зиш ыгъэхъурэ пстэуми а шахъом лэжъапкIэ ратыштыгъэ, ау шы зымыIэхэми, хабзэу ахэлъыгъэм ихъатыркIэ, **шэхъуапкIэ** а шахъом ратыштыгъэ. Ар ауштэу зыкIашIы-щтыгъэми хабзэ пылгыгъ: шы зымы-Iэм шэхъогъум зыфэешыр къахихы-штышъ, иIоф зызэшIуигъэкIыкIэ, хи-тIупщыхъажьын фытыгъ. Зыми зи кыыриIон фытыгъэп. Ари цыф зэхэ-тыкIэ хабзэмэ ащыщ.

КIэщыжыпкIэ аIоти мэлыми, шыми, чэмькIэми кIалэу къэзышгъэ унагъом ар зэкIоллэжыгъэ унагъом ритыштыгъэ. Ар зытыштыгъэр кIалэр агъэшъуагъэу, джэгур аухыгъэу, ятэ-янэмэ адэжэ кызащэжыкIэ арыгъэ. **КIэщыжыпкIэри** умытымэ мыхъу-нэу щытыгъэп, ау гъэшлонныгъэ та-мыгъэщтыгъ.

Мы зигугъу кьэтшыгъэ гушыIэ-хэм ащышхэр джырэ адыгабзэм бэрэ шагъэфедэх, ау гушыIэмэ ямэхъанэ ахэр зыгъэфедэрэ пстэуми кыауры-мыIонкIи е адыгэ шэн-хабзэу ахэр зэпхыгъэхэм ащымыгъозэнкIи мэхъу. Ахэм афадэхэм IэпыIэгъу сафэхъумэ шлоигъоу мыр кьэстхыгъ.

ГЪЫЩ Нухъ.
Филологие шIэныгъэхэмкIэ
доктор, АРИГИ-м бзэмкIэ иот-
дел инаш.



ХЭГЪЭГУ ЗЭОШХОР КЪЫЗЕЖЪАГЪЭР ИЛЪЭС 70-рэ ЗЭРЭХЪУРЭМ ИПЭГЪОКІ

Джырэблагэ «Победители» зыфиорэ тхылъым иящэ-нэрэ томэу къыдэкІыгъэм сыхэплыхъэзэ сыналэ тесыдзагъ къуаджэу Аскъэлае щыщ ветеранэу Еутых Шумафэ фэгъэхъыгъэ тхыгъэу дэтым. Сяджагъ ащ изэо гъогухэм яхылаагъэу къылуатэхэрэм. ДзэкІолыштыгъэу, непэ якъуаджэ щыпсэурэ ветераным илээс 90-рэ ыныбжэ. Ащ ехылаагъэу тхылъым дэт къэбарым къыкІэлъэкІо Теуцожэ район гъэзетэу «Единство» зыфиорэм ижурналистэу Шхъэбэ Нэфсэт къытхыгъэ статьяу Хэгъэгу зэошхом иветеран фэгъэхъыгъэр. Ащ дэгъоу къырелотыкІы Шумафэ изэо гъогухэр зыфэдагъэхэр.

Еутых Шумафэ бэшлагъэ зысшэрэр. Ащ ышнахыкІэу Юсыф «Адыгэ макъэм» корреспондентэу зылотым сэри а коллективым сыхэтыгъ. Ащ ыпэкІэ Шумафэ мы редакции дэдэм Іоф шишІэ зэхъум сэ а журналист купым сыхэтыгъэп. Арэуштэу шытыгъэми, илээсыбэ тешлагъэ зысинэлуасэм. Джырэблагэ гущылаагъэу тызэфэхъугъэти, макІэп тыгу къэкІыжыгъэр ыкІи ыныбжыкІэгъу илээс къынхэм къатегушылэжыгъ.

Шумафэ къызэрилотэжы-рэмкІэ, ныбжыкІэ дэдагъ ІофшІэным ятэ зыпешэм. Ипкъыгъо-лэгъу шъэоужыехэм афэдэу былымхэм, анахъэу шыхэм, апылгъэу ригъэжъэгъагъ. Лъэшэу икІэсагъ гъэмэфэ лъэхъаным шыхэр псыхъом шыригъэсынхэр, щигъэпскІынхэр. Ятэ шыхэр кум кІишІэхэ зыхъукІи Іэпылгъэу фэхъуштыгъ. Былымхэм Іус ари-тынри икІэсагъ. Сабыйхэм ежбыр анахыжыгъэти, ятэ-янхэм агъэрэ Іэпылгъэу ялагъ. Илээси 7 нахъ ыныбжыгъэп ятэ пхъэлэшэкІыр ылыгъэу, ежбыр шыхэм атесэу Чыгур зыжъохэрэм захэтым. Мэзым ятэ игъусэу кІоштыгъэ, пхъэу агъэстыштыр дигъэхъазырыштыгъэ, цыф кІуачІэ бэу зыщыкІэгъэ Іофыгъо зэфэшъхъафхэм апылгыштыгъ.

Шумафэ къызэрилотэжы-рэмкІэ, колхозхэр зызэхашагъэхэм ыпэкІэ яуагъо чэм 4, псыцуи 6 ыкІи зы шыкузэкІэт илагъэх. Илээс ктэс чыгу гектари 7-мэ адэлажъэштыгъэх, коци, натрыфи, тугуны къыщагъэкІыштыгъэх. Колхозхэр зэхашэхэ фаеу зэкІэ былымэу, мэлэу ялэр колхозым ратынэу унашъо къафашыгъ. Еутых унагъом илээс пчъагъэм зэригъэулугъэ былымхэр колхозым ие хъугъэх. Нахъ тэрэзэу лажъэхэу чылэм дэххэр «кулак» алуи нэпч рафыгъэх. Чылэм щыщ цыфхэр милиционерыр ягъусэу яцагу къыдахъэх, унэм ит мебелыр, тепІон-кІэлъынхэр, алырэгъухэр ращыгъэх. «Мыхэр кулакых, арышъ зи къафэбгъанэ хъуштэп», — аІозэ, куушъагъэхэмкІэ дэкІыжыгъэх. КъыкІэлъыкІогъэ мафэм псэ-

олъапхъэу яцагу дэлъхэр дащыгъэх. Арэуштэу зэрэхъугъэзи, Шумафэ ятэрэ янэрэ колхозым шІоу щылэжыагъэх. Еутыхмэ яуагъо лажъэрэ хъакъэрэ зэримылаагъэм къыхэкІэу нэужым аухыжыгъ.

Шумафэ къутырэу Краснэм дэтыгъэ илээсибл еджапІэр къызеух нэужыгукІэ зыдиІыгъыгъэ шІоигъоныгъэм тетэу 1938-рэ илээсым Адыгэ кІэлэегъэджэ училищым чІэхъагъ. А илээсхэр колхозник унагъомкІэ хылыагъэх. УикІалэ зыгорэм шебгъэдженым пае ышхыштыри цыгыштыри ІэкІэгъэхъэгъэнхэр ны-тыхэм къяхы-



Къыблэ фронтым щызэуагъ

лэкІыштыгъэ. Шыгъын рашэфынэу ахыщэ зилэу чылэм дэсыгъэр зырыз дэдагъ. Училищым шеджэрэм стипендиэу макІэ къыратыштыгъэр. Колхозникми лэжыапкІэ илагъэп Іоми хъушт. Къуаджэу Аскъэлае уикІэу Мыекъуапэ уклоныр ІэшІэхыгъэп. Километрэ 85-рэ зэрыл гъогууанэр нахыбэрэмкІэ мэфэ реным зэпачыштыгъ. Транспортэу шылаагъэр цуку е шыкузэкІэт. Ахэри гъогум уапэ къышчымыфэхэмэ, лъэскІоныр къебэкІыштыгъ.

А лъэхъаным педучилищым кІэлэегъаджэу Іутыгъэхэ ПшыунэлІ КЫшмае, ащ ипшгъэшэ Шайдэт, НэмыгІэкъо Юсыф, адрэхэми ягугъу дахэкІэ Шумафэ къешІыжы. 1940-рэ илээсым, училищыр къызэри-ухыгъэм лыпытуу, Шумафэ Дзэ Плыжыым къулыкъу щыхынэу ашагъ. Игъусагъэх училищыр къыдзыухыгъэхэу Хъатыгъужыкыуае шыщэу Дзыбэ Хъалимэ, Адэмые къышхыгъэу ЯкІэкъо Абдулахъ. Училищым шеджэ зэхъум а зы группэм къыдзыгъэх ХъэдэгъэлІэ Аскэр, Тамбий Джантыгъэ, Абэтэ Цуцэ, Гъогъо Симэ, нэмыкІхэри.

Хэгъэгу зэошхом Шумафэ чанэу хэлэжыагъ, анахъ зэо пхъашхэр зыщыкІогъэхэ чыпІэхэр пэкІэкІыгъэхэу, уІэгъэ хылыбэ телъэу 1944-рэ илээсым ядэжъ къэкІоужыгъ. Ар Керч-Феодосие хы десант операциэу 1942-рэ илээсым зэхашэгъагъэм хэлэжыагъ. Десантым хэтхэм пшъэрылэ ялагъ пным идзэ хэшыпыкІыгъэ купэу Севастополь къекІурэр къызэтырагъэуцонэу,

етІанэ Керчрэ Феодосиерэ тидзэхэм аштэгъынхэу, джащ фэдэу Керч ихыгъэхъунэныкыо шхъафит ашыжыынэу, Къырыми фашистхэр рафыжыынхэу. РагъэтІысыкІырэ десантэу адыгэ кІалэр зыхэтыр зежъэм кІымэфэ гузэгугъ. Хыр лъэшэу уалъэштыгъ, хынэпкъхэм мылыр аклэрыштыхыгъагъ. Къухъэр ерагъэу мээекІо, хы ШуцІэ флотымрэ Азовскэ дзэ флотилиерэ амал ялагъэп дзэ техникэр нэпкъым рашэлэнэу ыкІи дзэр ащ рагъэолэнэу. Ащ пае пцэжыешэ къухъэхэм десантникхэр арысыгъэх. Ахэр чэщныкыом Новороссийскэ къухъэуцупІэм ІулыкІгъэх. Шумафэ ротэм иполитрукыгъэти, дзэкІолІхэм агу къызэрэдишэ-ешт амалхэр иІэубытылэхэу Урысые флотым ихыишъэ фэгъэхыгъэ къэбархэр десантникхэм къафиІуатэштыгъ, я Хэгъэгу шІу зэралъэгъуштым тегъэпсыкІыгъэ хъугъэ-шІэгъэ гэгъшІэгъонхэм ахигъэдало-штыгъэх. Башэрэ мыкІуагъэхэу нэмыц самолетхэр къашъхъарыбыбэх, ракетэкІэ хыр къагъэнэфзэ бомбэхэр къырадзы-хыгъэх.

Нэф къызэштым Феодосие хытІуалэм инэпкъхэр къэлэ-гъуагъэх. Пый самолетхэр джыри къатегыбэхэи къауа-гъэх. Кухъэу зэрысхэм къыте-фэгъэ топыщэм метрэныкыо фэдиз пхыриутыгъ, нэбгырэ 18 хэкІодагъ, 31-рэ улагъэ хэхъу-хыагъ. Къыпхыраутыгъэу псыр къызэрихъэрэ специалистхэм агъэпытагъ. Чылымэ нэсынхэ-

кІэ метрэ 70-рэ нахыбэ къэмынагъэу къухъэм икІыхи, хыпс чыліэм зыхатэкъуагъ. Пый самолетхэм бомбэхэр къахадзэх, укІыгъэу ыкІи улагъэу ялэр макІэп. Десантник купэу къухъэм исыгъэр чІылымэ зынэсым, къалэу Феодосие тидзэхэм шхъафит ашыжыгъэу къычІэкІыгъ. Ар зилэшлагъэхэр хы лъэ-сыдзэ штурмовой батальонэу къалэм изыбгъу лъэныкыо къекІугъэм хэтыгъэхэр арых. Мыдрэ десант купым хэхъэрэ пулемет ротэу Еутыхыр зизамполитми чІэнагъэу ышыгъэр макІэп. Мэфэ заулэ тешлагъэу десантникхэр зыхэхъэхэрэ шхон-чэо полкъым чІэнагъэу

мэм икІутафэ къытефи ышъхъэ къыулагъ. Ар зэхъужыым а илээс дэдэм ибжыкыбэ ылакыо хылыгъэу къауІи, госпиталым чІагъэгъолъхыагъ. 1944-рэ илээсым, мзэае и 20-м дзэ-врач комиссиэм иунашъокІэ дзэм хэтыжыын ымылэкІыштыгъэу алытагъ. Джащ тетэу ядэжъ къэкІоужыгъ.

Зигугъу къэсшырэ ветераныр къыблэ фронтми щызэуагъ. Миусс псыхъом дэжъ тидзэхэм шаыгъыгъэ ухъумэпІэ чІыпІэм мэхъанэ илагъ Донбасс пным къыІэкІэхыжыгъэны-мкІэ. 1943-рэ илээсым игъэма-фэ мы чІыпІэм зэошхоу тидзэхэм щашыгъэхэм яшІуагъэкІэ, къалэхэу ыкІи чылэхэу а шІо-мыкІ къычІэхыпІэм къыхиубы-тэхэрэр шхъафит ашыжыгъ-гъэх. Ащи Шумафэ илахъэ хэлъ.

Дзэм къызыхэкІыжыым бэ-щитІур кІэгъэкъуагъэу Шума-фэ бэрэ хэтыгъ. 1959-рэ илээсым егъэджен-пІуныгъэ Іоф-шІэным зыфигъэзэжыгъ. Іоф ышІэзэ Къэбэртэе-Бэлъкыар университетыр къыухыгъ. Адыгэ хэку очнэ-заочнэ еджа-пІэм иапэрэ директорыгъ. Ащ икІутамахэр районхэм къа-щызІухыгъэнхэр зишІушІа-гъэр Шумаф. Гурыт еджапІэу районхэм арытхэм чылэхэм адэс ныбжыкІэу ащеджагъэр ыкІи къэзыухыгъэр бэ. Пен-сием окІофэ Шумафэ егъэ-джэн-пІуныгъэ ІофшІэным ча-нэу пылыгъ. КІэлэегъаджэхэм яшІэныгъэ зышыхагъэхэрэ хэку институтым Іоф шишІагъ. Тидэ щылэжыагъэми, Еутыхыр зыхэт коллективхэм шІукІэ закъыхигъэщэу, специалист дэгъоу закышыгъэлъэгъуагъ.

1980-рэ илээсым къалэу Мыекъуапэ икІыжи Аскъэлае ыгъэзэжыгъэу зэошхом ивете-ран дэс. Яколхозштыгъэм ипарткабинет илээс заулэрэ ипэшэагъ, ащ дигъэцэкІагъ ве-теранхэм ячІыпІэ совет итхъа-мэтэ общественнэ ІэнагІи. Ащ ыуж сэкъатхэм я Теуцожэ рай-он обществэ итхъамэтагъ, чылэ пэпч а обществэм ипэублэ организациехэр щызэхэщэгъэн-хэм икІэщэкІуагъ.

Ыныбжэ елтытыгъэу ветераныр джы тІысыжыгъэу иунэ ис. Арэу щытми, сэкъат-хэм ярайон совет иправление ыкІи ащ ичІыпІэ пэублэ орга-низацие ахэт. Сыд илІэужы-гъорэ Іофыгъо ячылэ, ярайон ащызэхашагъэми рамыгъэб-лагъэу хъурэп. Ащ фэдэ цыф зэхэхъэхэм ахэлэжъэн зыхъукІэ фронтым къышчыгъэ орден-хэмрэ медальхэмрэ зыхэлъ Іакор зыщелъэ, ащ бухарскэ адыгэ пэло дахэр диштэу лы лъэгъупхъэшхор къахэшы.

Тызэхъэгъэ илээсым мэ-къуогъум и 22-м Хэгъэгу зэош-хор къызежыагъэр илээс 70-рэ хъушт. А мэфэкІышхор игъэ-кІотыгъэу хэгъэгум шыагъэ-унэфыкІышты. Еутых Шумафэ а юбилей шІагъом имызакъоу, къыхъэгъэ илээсыкІэм фэшІи тыфэгъушІо, ветеранхэм ясаты-рэ бэрэ хэтынэу тыфэлъаІо.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
АР-м иветеранхэм ясовет ипресс-секретарь.
Сурэгтым итыр: Еутых Шу-маф.





Тызызэлоклэм, Тэмэрэ синэ-Йосагэп. Студент пшэшьгэ-жыыхэм ахэтэу кызыспэ-гьоклым ахэм яклээгэаджэми сшагэп. Итеплэи иныбжы-клаги ямылгытыгэу, ишлэны-гэхэмклэ зынэсыгэр, доктор-щлэ кызырилэжыгэр згэ-шлагэо икыугэ.

Тэмэрэ Краснодар дэт меди-цинэ Академиер кызыеухым ыуж Адыгэ республикэ клиническэ сымэдэжэщым интернатурэр щихыгэ, пульмонологическэ отделением ипащэу, УФ-м изас-луженнэ врачэу Нэхэе Мирэ Мосэ ыпхыум кыфэсакынуу пшэдэклэжы илагэ. Ар кыаш-хымысэу йофым зэрэхищэты-гэхэм, шлэныгэ куухэр, шыклэ-амалхэр кызылэклагэхыанхэм зэрэпылгыгэм пае инэу фэразэу ыгу кэкыжы. Ежыыр исэнэ-хыаклэ — терапевт, йофклэ клоцл узхэм афэгэзагэ.

Сыдэушгэу охытэ клэклэ Тэмэрэ медицинэ шлэныгэ-хэмклэ доктор хыуга? Зы-бгымклэ, цыфхэм япсауныгэ кызухыумэгэным бзылгыгэ ныбжыклэм зызэрэфигэза-гэр бгэшлэгэонэу щытэп, анахэу кыгэшлагэам а йо-фым яти зэрэпылгыгэр кы-дэплытэмэ. Ятлонэрэмклэ, нэмыклэ сэнэхыат кыыхынууи игэо ифагэп — кызыхыгэу кыщегэжыагэу халат фыжэ зыщыгэ цыфхэм нэмыклэ ыльэгэу-гэп плэми ухэукощтэп. Ятэ ишэогухэм, йофшлэгэу хэм ылапэ алыгэу, ильэсищ зыхы-гэм кыщегэжыагэу, Мые-кыуапэ иурам шыхалэ мэфэклэ мафэхэм кыарыклощтыгэхэ демонстрантхэм ахэтыгэ. Арышлэ, Тэмэрэ медицинэм фэлэжыныр ыгукли ыпсэкли кыыхыгэу щыт, цыфхэм япсауныгэ зэрэбгэпытэщым дэлажэ.

«Лыдэклауэ зилэхэмрэ пщэрышэ хыугэ цыфхэмрэ япсауныгэ зыпкэ игэузо-жыгэным пае техноло-жыкхэу зышлагэу кыаглохэрэр зтэфегыгэу (дифферен-цированнэу) гызфедэгэн-хэм методическэ лыапсэу илэхэмрэ еплыкхэмрэ», — джары Тэмэрэ идиссертацие зэреджагэр. Йофшлагэ кызы-щедэлугэхэр федеральнэ кы-ралыгэо учреждение «Урысы-ем медицинэ техникэмклэ на-учнэ ушэтынхэмрэ уплэккун-хэмрэ зышашырэ иинститут» зыфиорэр ары.

Ученэ Советым нэбгырэ 20 хэтыгэ. Ахэм амыгэшлэгэон альэжыгэп медицинэм офици-альнэу кыыхыгэу кыта-мэу мытрадиционнэ йэзаклэм кыпкырыкыгэу темэмклэ бзылгыгэу ныбжыклэм кан-

дидатскэ йофшлагэам нэмыклэу ученэ степень кызырилэжыын диссертацие кызырилэжыа-зырышгэу. Агу етыгэу кье-дэлугэхэ, упчлабэ кыратыгэ. Кыиорэр зэклэ, ыгэфедэрэ методикэр ашлогэшлэгэоныгэ, агу рыхыгэ. Зэклэми ашлэ ашлоигыагэ Тэмэрэ цыфым ипсауныгэ зыпкэ итэу ильэ-сыбэ ыгэшлэгэам пае йофым еклолэклэхэр кызырэфигэ-тыгэхэр, ахэр шлагэу кыатэу зэригэфедэхэрэр.

уелэзэн плэкышгэп, уишлагэу ебгэжышгэу. Традиционнэ медицинэр узыр кызыуэтэкли-гэхэхэмклэ йэпылэгэу псынклэ мэху, мытрадиционнэ цыфыр мысымэджэным фэорышлэ, ип-сауныгэу кыгэжыгэу.

Тэмэрэ ятэу Даутэ Юрэ ильэ-сыбэ хыугэу зыпылэ йофымклэ — цыфхэм япсауныгэу кызы-рээтэбгээнэн плэкышгэу кызыушыхыатырэ амалхэу, шлэныгэхэу, шыклэхэу ыгу-гыгэхэм ахыгэхэонэу ыкли ахэр

зэклэм анахэ йоф кынуу Тэма-рэ елгытэ.

— Зэсэгэ еплыкхэу цы-фым ипсауныгэу фырилэр зэб-легэхыгэу фае, — ело Тэ-марэ. — Шхыныгэохэр зэрэ-лэшлэхэм нэмыклэу шлагэу пкышгэолым кыфахыэрэр кыдылгытэу, кыгурылоу еб-гасэмэ, узыхэм амыгэулоу, ипсауныгэу зэщымыкыоу гы-шлэ кыхыгэу ыгэшлэгэу. Ежэ Тэмари а гыогу хыхыгэм рэ-кло. Ар гушхо, лэныкыо



— ГОУ ВПО-у «Мыекбопэ кыралыгэо технологическэ университетым» илечэбнэ фа-культет йоф щысэшлэ, лечэбнэ дисциплинэхэмклэ кафедрэм сыридоцент, — кыгитыагэ Тэ-марэ. — Апэрэу мы ильэсым ныбжыклэ куп тинститут члэдгэжышгэ.

Ащ фэдэ хыугэ-шлагэам щэгышлукы, ежэ илахэу йо-фым хэлгыр зы кызытырым-гэанэу егэцаклэ. Студентхэм арилощтыр ешлэ, аригэшлэ-щтыр йэклэлэ.

Тэмэрэ мединститутым зэрэщыригэаджэхэрэм фэшхы-фэу яунэе клиникэу «Псауны-гэам игупчэ» зыфиорэми йоф щешлэ.

— Традиционнэ (европейскэ) йэзаклэмрэ мытрадиционнэмрэ цыфым узэрэлэзэщт шыклэ-хэмклэ зтэкых, — ело Тэма-рэ, — сэ нахэ сызыфэцагэр ыкли гуахэу зыхэгэуатэрэр аужырэр ары. Ау кыасло шло-игэу медицинэ гызсэнэгэу уимылэми хыунэу ащ кызы-римыкырэ. Ар зэмыгэжы-тыгэмэ, сымаджэм тэрээу

лыгэжэклотэнхэу илэр ыкли зы-щыгэуырэ ыпхы ары. Непэ ахэр зэготхэу зэдэлажэу, тлури медицинэ шлэныгэхэмклэ док-торых, мытрадиционнэ йэзаклэм Адыгейм лээгэохэщ щыфэ-хыгэхэ. Бэ цыфэу кыауалэрэр, яшлагэу зэрагэжырэ. Ятло-нэрэуи ячэнэрэуи кыгэтегыгэ-зэжэхэрэр цыфхэм ахэтых, про-филактикэ ышынэу ильэс кыэс кыафэклохэри щылэх.

Врач ныбжыклэм кызыри-лорэмклэ, яметодикэ лыапсэу илэр цыфым ыпкышбол, ыгу, ыклоцл, илынтфэхэр пытэхэу кызытэгээнэгэнхэм фэшлэ ежэ-ежырэу зыфэсакыжыын, ип-сауныгэу кызытыригээнэн зэрилэжышгэу гурыбгэолыр ыкли зэхэбгэжышлыныр ары.

Башэ пшхыныр хыарам. Нэ-гымкыи, шлумкыи, нэмыклэ органхэмкыи дэгэоп, кыи арэ-гэжыгэу. Умышхэу е маклэу ушхэу, организмэм зыгэпсэ-фыгэу уахытэ ебгэжыгэу, псауныгэуи кыарыуи кызы-тенэх. Ар ежэ-ежырэу хэти кыгурылоу, зыфэсакыжыу, зыфэгумэжыу ебгэжыгэу

пстэумкыи ятэ фэдэ хыумэ шлоигыу.

— Диссертацие згэхыа-зырэ зэхум, цыфмэ кыаузырэ узхэу кыыхыгэхэр ученэ Советым хэтхэм агэшлэгэ-гэагэ. Традиционнэ медицинэр лыдэклауэ зыпэуцужырэ бэшлагэу, ау ар плэлэу гы-нэфагэжэу агэсэмбыры нахэ, теклошхыэрэр — нэужымы лыыр дэмыклоежыу афэшлы-рэп. Ащ фэдэ узыр кызыфэ-хыагыгэхэр йэзэгэу уцхэм (хи-мие зыхэлэ медикаментхэм) арагыашыох. Лыдэклауэ зы-щыгэуырэ уахытэми, кыа-гэшлэгэу кыагышлэфи зэ-пымыоу уцхэм яшэу зыпытын-хэу кыарало. Джащ фэдэ онтэ-гыушэ хыугэу цыфхэри. Ме-тодикэ зэфэшхыафхэр агэ-федэхэу, япщэрыгэу хагэ-кышлэ, нэужым псынкхэу ахэ-жыжы, — игупшысэхэри ишлэныгэхэри кыиддигэ-щыгэх Тэмэрэ.

Ащ ильэс 36-у кыгэжыш-лэгэам зэреджэгэу ильэсхэр хэб-гэжыжыхэмэ, унагэо ышлэнуу, сабыищ кыфэхэу, кандидат-

скэ, етланэ докторскэ дис-сертацие хэр ытхынхэу игэо зэ-рифагэр бзылгыгэамклэ гыжыгэхэу щыт. Хыулыфэ-гэагэми кыадэхыэрэп ащ фэдэ.

Сабыищы, шхыгэуысэр зэрэбгэжышгэу, ящыгэын-хэр зэрэбгэжыгэу зэрэбгэ-джэщтхэм язакыоми, уахытэу атеклауэрэр маклэп. Йофшлэни йэзэнри ахэм ахэтыжэ. Ау Тэ-марэ ышлэрэ пстэум гуахыо зэрэхигыатэрэм кыарыу лые кыыхыгэхэрэм фэдэ. Езэщырэп, ыгу ыгэжыкылэрэп, зыфэжы-рэ пстэуми ишпыпкыу апылэ. Йофшлэклошхоу, чанэу, цыфэмызэщэу зэрэщытым гугэу кыеты ильэс заулэклэ Тэмэрэ исэнэхыат статус джыри зыкыи-лэтынэу — профессорыцлэр кыфауысэнуу.

«Восстановительная меди-цина» зыфиорэ гушылэхэр офи-циальнэ медицинэм кызыхы-хыагыгэхэр бэшлагэп. 1998-рэ ильэсыр ары нылэп сэнэхыатэу «Врач восстановительной дис-циплины» зыфиорэр щылэ зы-хыгэр. Джащ фэдэ врач Тэ-мари. Йофшлагэу кыедэлугэу ученэхэм зыклагэшлэгэо-гэуи джары — традиционнэ медицинэм кыыхыгэхэу лэны-кыаглоклэ бзылгыгэу ныб-жыклэм диссертацие ыгэхыа-зырынэу игэо зэрифагэр ары.

Узхэм амыгэуэмклэу псэ-ухэу зышлоигэо цыфхэм Тэма-рэ йоф адэшлэ. Кыаузыгэхэр, непэ япсауныгэу изытет зэрэ-гыашлэх, ахэм япсауныгэу зыпкэ зэрибгэузожышгэу арэло, арагэжыгэу.

Иунагэо исхэми афэсакыи. Пшэшьжыгэхэм кызыхы-гэхэм кыщегэжыагэу лым хыалыгэу дашхырэп, щайм игыуысэр печеные, хыалыгэу фаехэмэ изакыоу ашхы.

— Сыда уиофклэ анахэ мэ-хыанэ зилэу плыгэтерэр? — теупчлыгэ Тэмэрэ.

— Цыфыр опсэуфэклэ ыгэ-цэклэн фэе программэр зэхэ-гэшлыкыгэныр ары. Ар зэп-хыгэр ипсауныгэу ары, арышлэ, зыпымыоу йоф зыдишлэжыын фае. Узхэр зэрэбгэжышгэу фэгэхыгэу кыэбарэу щылэр бэдэд. Ахэр цыфхэм зэрало-жыкы, агэфедэх, зэлэжыкы. Тэ зыгорэм ылауэжыгэу тымызе-клоу, тэр-тэрэу дгэуныфгыгэу, ты-ушэтыгэу амалхэр арых дгэ-федэхэрэр. Ахэм яшлагэу кыа-клорэу зыкыгэфэгэзэрэ цыф-хэм янэрылэгэу.

Хэтэ зышлэрэр, тапэклэ зы-щыгэжышгэхэрэ чыплэ кыо-дыеу щымытэу «Псауныгэам игупчэ» Уракэ Тэмэрэ илэзаклэ щызэрагэшлэнуу ыкли кыи-щызлэклагэхыанэу чыплэ, хэ-гэуу зэфэшхыафхэм кыары-кыгэу врачхэр кыаглохэу, зы-щыгэжыу хыуныр пшлэхэнэп.

Тэмэрэ игухэлхэр кыдэ-хыунхэу тыфэлэло. Ичаныгэу пае «Аферым!» етэлэ. Гыогу маф, Тэмари! Медицинэм ишпэ-фхэр нахыбэу кызылэклэб-гыжыанхэу пфэтэлэ.

ШБАУКЫО Аслыангуаш.
Сурэтхэм арытхэр: **ученэ Советым хэт купым Уракэ Тэмэрэ ахэт** (джабгымклэ щытхэм ячэнэрэ); **ипшэ-шынэ ахэс.**



ВETERAN IOFYГЪOXЭP

«ТЕКЮНЫГЪЭМ» ифонд пашцэ фашыгъ

Ветеранхэм Ипылэгъу язытыр Адыгэ республикэ фондэу «Текюныгъ» зыфилоу Советскэ Союзым и Лыхужъэу Андырхъое Хъусенэ ыцлэ зыхьырым ипашцэ агъэнэфагъ отставкэм щылэ полковникэу Чыназыр Аслъан Исмахилэ ыкър.

А. И. Чыназыр 1939-рэ илээсым, щылэ мазэм и 4-м Красногвардейскэ районым щыц къуаджэу Адэмые кышхыгъ. Чылэм дэт гурыт еджапэр кызеух нэуж механизациемерэ электрификациемерэ ятехникумэу Краснодар крайм ит станицэу Брюховецкэм дэтым члахы, ар кыухыгъ. Ащ ыуж клэлакэм ищылэныгъэ гъогу дзэ кыулыкым рипхыгъ. Чэхьагъ ар Быракъ Пльыжыкыри зышхыгъ артиллерие училищэу Октябрэ Пльыжыкыри ыцлэ зыхьыгъ кьалэу Ленинград дэтыгъэм. Дзэ учи-

лищыр 1964-рэ илээсым кызыриухыгъэм лыпыгъэу лейтенант ныбжыкыри кыулыкыушлэ агъэклагъ Приволжскэ дзэ округым. Етланэ ащ ращи, дзэ кыулыкыушлэ лыгъэклетэнэу хагъэхьагъ советскэ дзэ купэу Германиям щылагъэм.

1972-рэ илээсым а хэгъэгум кырашхыгъ, Закавказскэ дзэ округым кьалэу Баку икыулыкыушлэ щылэныгъэклетэгъ. Дзэ частэу 75215-м иштаб ипашцэ ашылэ. Адыгэ клалэм икыулыкыушлэ, ищылэныгъэ, джащ фэдэу зыхьыгъ дзэклэл пашцэхэм зэрагурылорэр



кыдалыгъэхьы, 1975-рэ илээсым зыхьыгъ дзэ частым (полкым) ипашцэ агъэнэфагъ.

Полкым икомандир Инатлэ илээситфэ зылот нэуж, агъэ-

кыуагъ Демократическэ Республикэу Афганистан кыулыкыушлэ щыхынуу. Кырагыгъ ащ дзэ Иохэмклэ советник (упчлэжыгъу) Инатлэр. 1982-рэ илээсым нэс а кьэралыгъом кьэти тыхэгъэу кыгъэзэжыгъ. Етланэ Темыр-Кавказ дзэ округым кьагъэ-кыуагъ, Мыекыуапэ дэт дзэ гарнизоным икыулыкыушлэ щылэныгъэклетэгъ. Джащ тетэу адыгэ клалэр Адыгеим кыифэжыгъ.

1986-рэ илээсым дзэм кыхьыжыгъэ А. Чыназыр Мыекыуапэ дэтыгъэ автотранспорт техникумым военрукэу ытыгъ. 1991-рэ илээсым Красногвардейскэ район гъомылпхьышлэ комбинатым Иох щылэныгъэклетэгъ, продукцие Иугъэкыгъэнымклэ предприятием иотдел ипашцэ.

А. Чыназыр илээс зэкклэ-кыуагъэм дзэм зыхьыгъ кыфэгъэшхыгъэхэу боевой на-

градэ зэфэшхыгъэхэу илэх. Ахэм ащышхыгъ Жьогъо Пльыжыкыри иорден, Афганистан кьэралыгъом иорденхэм ащышхыгъ «Звезда 2-й степени» зыфилорэр, джащ фэдэу медаль заулэ.

«Текюныгъэм» ифонд ипашцэ агъэнэфагъэ Аслъан ветеранхэм я Адыгэ республикэ совет итхьаматэ игодзэ Инатлэ дегъэагъ.

Адыгэ Республикэм иветеран совет, ветеранхэм якъэлэ-район тхьамагъэхэр, заомрэ Иохщылэнымрэ яветеранхэр Чыназыр Аслъан фэгъэшхыгъэхэу Инатлэхэм апае, псауныгъэ пытэ илэнэу, зыхьыгъ коллективым гурылорэ иИоххэр дэгъоу ыгъэзэжыгъэхэу фэлъагъ.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
Ветеранхэм я Адыгэ республикэ совет ипресс-секретарь.
Сурэтым итыр: **Чыназыр Аслъан.**

ЫМАКЪЭ ЧЫЖЪЭУ ИУГЪЭ

Зэчыр зэрзэхэлъыр Тхьэшхом итынэу зы процентрэ цыфым ыкыуагъэу процент 99-рэ.

Лев ТОЛСТОЙ

Зэманым иушыгъэ нахьыжхэм ялэнэмэт. Ахэм ягъэшлэ зэфэхьысыжы ары ныбжыкыри щысэ афэхьурэри. Сыдэушцэу уахьтэм зыхьыжыгъэми, цыф гъашлэм ыкупкыу кьанэрэр зы — лъэпкым, цыфхэм апае упсэуныр, намысымрэ цыфыгъэмрэ члэмынэнхэр ары. Ащ фэдэ фышхыгъэхэр ары нахьыжыгъэм фашыгъэ шхьэкклэфэныгъэри кызыщыжыгъэр. Непэ тилэпкэ ухаплэмэ, нахьыжыгъэшлэу хэллэгъошцэ ядыгагъэкыи, ядунэететыклэки шэпхьэшлэу хьунхэу. Ахэм ащыц лъэпкым ыкыуагъэу Брат Хьэсин.

ижьотыплэ уахьтэ радиом фигъэхьынуу, лъэпкым фигъэлэжыгъэнуу.

Радиокомитетым идикторэу ригъажыи, «Къэзылорэр Черкесск...» гушыгъэхэр ыпэ итхэу лъэпкым исыдырэ мафи кыдыригъэхьагъ, игушыгъэхэу ди-лэтыгъ, игукауи Икыб ышылэ-гъэп. Илэлэсэныгъэ зэрхыгъэхьыгъэм ренэу пылтыгъ, ащклэ шхьах илагъэп.

Тхьэшхом кыхылыгъэхэу зэчыимрэ гъашлэм зэрэпэджэ-жыгъэмрэ яшлуагъэкыи Хьэсин ымакэ чыжыгъэу Иугъэ. Къэралыгъошхыгъэхэу джы зэбгырызыжыгъэм идиктор цлэрылэхэм ар кьашлэу щытыгъ — Тобиах Эммануил, Ярцев Юрий, Богомолов Юрий, Балашов

Юрий — джахэм алгышлэным, акырыплэным ыналэ тыригъэ-тышхыгъ. «Адыгэ Левитанкыи» заджэцтыгъэхэу клалэр цыфхэм агу рыхьышхыгъ. Ау еж а кыфатусыгъэ цлэм ыгъэрэзэцтыгъэп.

— Левитан еж ие бгъодэхьа-клэ Иохым фырилагъ, сэри джащ фэдэу еплэыкыи шхьафхэр зыдэсыгъых. Ахэр маклэхэми, а диктор цлэрылэхэм иехэм аклэ-мыхьашхэми, сэсыех, сакыгъэхьыгъэхьафхыкыи цытыклэх, — ело Хьэсин.

Братым фэгъэхьыгъэу кьэбэртэе драматургэу Акъсыр Залым-хьан мырэушцэу ылогъагъ: «Къэбэртэе дикторхэм «Къэзылорэр Налшык» алош цлэцлэным даублэ. Брат Хьэсин «Ишлуицэдыжы

шлу» елош, икыэтынхэр ригъэ-жыным кыпэу сэлэм кыптехы...»

Ыпшэклэ кызырэхьыгъэхэу цыгъэу, дикторэу зилофшлэн эзыгъэхьыгъэ клалэм радиокомитетым иредакторэу, редактор шхьафхэу бэрэ Иох ышлагъ. «Къэрэцэ-Щэрджэсым изаслуженнэ журналист» зыфилорэ цлэри кыфэгъэшхыгъэхэу. ИИохщылэныгъэ шхьафхэу фалыгъэри маклэп. Ар цыф Иуш еджэгъэхьыгъэхэу. Наукэм зыритыгъэу, зэрилэклэу лъэпкэ шлэныгъэм дэлажэ, ащ икон зэриушхыгъэм дэшхьахы-рэп. Ащ ишыгъэхэу пльыгъэ хьушцэ илээсыбэрэ зыдэлэжыгъэхэу тхы-лэу «Къолэбзыгъэхэр» зыфилорэр. А зы тхылым нахь Хьэсин ымыгъэхьыгъэхэми, наукэм илахьышхы

хышхыгъэхэу пльыгъэ хьушцыгъэ. Лъэпкым итарихэ, ащ иИохщылэныгъэ инэу кыгъэбаигъ. Илэлэ-шлэныгъэ пчъагъэм цыфым кыдэгъогурылорэ кьолэбзыгъэхэу ядыгагъэхэр, ахэм ягъэлэныкыи хэхыгъэхэр, ясурэтхэр акыгъоу, игъэклетыгъэхэу Хьэсин кьетхы-хьэх. Илээс 40-м кыриуыгъэхэр уахьтэм мыпшхыгъэхэу ар угъо-ягъэ. Сатыр пэпчэ изы гъэшлэ Иах хылыгъэхэу тхагъэ.

Хьэсин иакыыл чан мыпшхы-жыгъэу Иох рэгъашлэ. Ащ ишыгъэхэу кандидатыцлэри кыушыгъэхэу наукам ихьасэ икууплэ зэрэхьыгъэхэр. А пстэури зы-фэгъэхьыгъэхэр илээпкэ зы ма-фэклэ, зы Иохщылэныгъэ, зы Иохщылэныгъэ нахьыгъэхэу фэлэжыгъэхэр ары.

Адыгэ зэрыгушхыгъэхэу кыде-кыдырэхэу ихьышхэу, иИохщылэныгъэ, ишэн-хабзэхэр «зэхьыгъэхэу-гъэхэр» лъэпкым ищылэ кызырэхэу. Ахэм аклэи зэхьыгъэхэу тилэпкэ «дышхэу клэнэу» ыугъо-ицлэри зымыгъэклетыгъэхэу. Ахэр ары шхьафхэу зифэшхыгъэхэу. Брат Хьэсин ахэм зэу ащыц. Ишыгъэхэу, иИохщылэныгъэ, иИохщылэныгъэ, лъэпкым фыригъэхэу шлу-лэныгъэхэу ащ изы мафэ пэпчэ ушыгъэхэу.

ЕМЫРЗЭ Зураб.

ТИГУХЭКИХЭР

Сыд пшлэми хьушцта?

Иох горэ агъэцлэнэу рахьыгъэхэу, цыфхэр зэхьыгъэхэу, упчлэжыгъэхэу зэрэшыгъэхэу хабзэ. Организация е предприятие иным щылажыгъэхэрэм ящылэклэ-псэуклэ фэгъэхьыгъэхэу зэхьы-кыныгъэхэу пашцэхэм ашлэн хьумэ, ащ цыфхэр шагъэгъошхыгъэхэр атефэ. Джащ тетэу зеклохэм, зэгурымылэныгъэхэу Иохым кыхьыгъэхэу зыдэлэжыгъэхэу, бырысхэр кьэзэджышхыгъэхэу.

Ары шхьае, нэмыкыи зеклорэ пашцэхэри тилэх. Инэм кышхыгъэхэу еж поселкэм дэс закьохэр армырэу, нэмыкыи псэулэхэм адэхьыгъэхэу ыгъэгумэкыгъэхэу, район гъэзэту «Согласие» зыфилорэми статья кырагъэхьагъ. Мы Иохыр зыхьыгъэхэу мээитф тешлагъ, ау шлэпхаджэу хьушцэ зы зэхьыкыныгъэхэу фэхьыгъэхэу, цыфхэр гугъэлэныгъэхэу хьушцэ. Сыд фэдэ Иохыгъэхэу ошлэ-дэмышлэу кьэхьыи, джы кызынэсыгъэхэм поселкэм дэхэр зезыдэхэрэр?

Икыгъэхэу илээсым ишыгъэхэу мазэ икыуэххэм адэжэ урамэу Сивачевым ыцлэ зыхьыгъэхэу электричествоу Иоххэм афытегъэлэсыгъэхэу автобусыр кыте-хыи, Инэм гурыт еджапэу N 2-м дэжэ илэ уцуплэр «пшыпэу» зыуыгъэхэу, электронэфынэр кызылэхьыгъэхэу, унагъо-хэр гумэкыгъэхэу хидэхэу хьушцэти, ащ клэу фэхьыгъэхэу цыфхэр гугъагъэхэу. Ащ ычылэпкыи электрикхэр пкыуэхэу адэ-кыуахыи, сыхьат зытлэ Сивачевым, Гагариным, Перовым ацлэхэр зыхьы-рэ урамхэм арыклорэ телефон линие-хэр зэкклэ апаупкыгъэхэу. Цыфхэм сыд фэдэ упчлэ электрикхэм аратыгъэхэми, зыдырагъаштэу а зы ары кыуагъэхэр: «Иохым зы тэ хьышхыкыи фытигъэхэу, шлушлэ зы фалыгъэхэр тшлагъ, тхьамагъэхэу шлуаупчлэ». Джащ тетэу яИохщылэныгъэхэу, цыфхэр Иох хадзэхэи, элект-рикхэр клэжыгъэхэу.

Зитефон Иох ымышлэжыгъэхэу цыф-

хэм ащышхыгъэхэу ыужыгъэхэу мафэм зэпхы-ныгъэхэм и Инэм участкэ зэклохэм, кьэ-барышлу кьахыгъэхэу. «Зы тэ тшлэрэп, ау республикэм зэпхыныгъэхэмклэ игъэзэклэуагъэ мыщ шхьыгъэхэр ашлэ», — кьаралыгъ. Тлэклэрэ цыфхэр гугъа-гъэхэу Иохыгъэхэу кьэзэджыгъэхэр ыпшэклэ цылэ пашцэхэм яунашхыгъэхэу дагъэзы-жынымэ алоу, ау зы зэхьыкыгъэхэу.

Зы Иох закыо агъэунафыгъэхэу: электро-линииер зэрышхыгъэхэу пкыуэхэм телефон линием игъушхыгъэхэр апышлагъэхэу хьу-шцтэп. Адэ джы нэс линиитлэри пкыу-мэ арышхыгъэхэу, зымы зы кыиошхыгъэхэу, сыда джы кьэхьыгъэхэр? Законыклэ кыи-дэклэыгъэхэу шлуау, арымэ тыдэ щыла ар?

Енэгуагъэ Иохыгъэхэр кызырэхьыгъэхэр нэмыкыи: пкыуэхэр зэрагъэфедэхэрэм пае бэдждэнд уасэ связым ирайон кыу-тамэ ытын фае, ау ахьшэр щылэп.

Уахьтэр макло, цыфхэм телефоныр агъэфедэнэу зы амал ялэп. Анахь кыи

зылэхэр нэжэ-лужьхэр арых, ахэм со-товэ телефонхэр ащэфынэу амал ялэп.

Мары, Черник Алексей ишыгъэхэу-сэ илээсиш хьушцэу плэхэмыкыи сы-мадж. Еж Алексей заом иветеран-хэм ярайон Совет итхьамат, Иохщылэ-ныгъэхэу егъэагъэхэу, нахьыбэрэмклэ унэм исынэу хьурэп. Сымаджэм илээс 80 ыныбжэ.

Ащ фэд Советскэ Союзым и Лы-хужыгъэхэу, летчик-космонавтэу Анатолий Березовоим ышыпхьы Иох зытетыри. Марие ыныбжэ илээс 90-м хэхьагъ.

— «Ипылэгъу псынклэм» макъэ езгъэлэунэу е Москва сшы телефонклэ сыфытеонэу амал илэп, сотовэр згъэ-федэшхурэп, — ело Марие Николай ыш-хьум. Ахэм афэдэхэу амалынчэу хьу-гъэр бэ.

Связым ирайон кыутамэ ипашцэхэм мы Иохыгъэхэм идэгъэзыжыныкыи сыд ашлэн агу хэлъа? Алоштыри ашлэшты-ри гъэунафыгъэхэу, джауап папклэу ата-мэхэр зэфашхэу.

ХЬУШЦТ Шэбан.

ИСКУССТВЭМРЭ ЛЬЭХЪАНЫМРЭ

Классикэм уеплу



Республикэ филармонием шыклогъэ пчыхъ-зэхахьэр Хьакъуй Заремэ зэрищээ, классикэм ипроизведенихэм цыфыр зэрапурэр, шылэ-

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние иорэдылоу Мамгъэт Еленэ классикэм хэхъэгъэ произведенихэр кьелох. МэфэкI пчыхъзэхахьэхэм зэрахэлажьэрэм даклоу, изакъоу концертхэр кытыхэу ригъэжъагъ.

ныгъэм ихьугъэ-шлагъэхэр искусствэм шыщ зэрэхьухэрэп IупкIэу кьылотагъэх.

Мамгъэт Еленэ Чайковскэм, Рахманиновым, Россини, Бизе, нэмыкI композитор цIэрыIомэ аусыгъэхэр гум рихъэу кьылуагъэх. ПианинэмкIэ Щэрдж Бэллэ кьыдежъыугъ.

— Концертм Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслъан, искусствэр зыгъэлапIэхэрэр, сыхахьыгъэр зэрэчIэсыгъэхэр сидуапэ, — еIо Мамгъэт Еленэ.

— Мэзаем тилэшт пчыхъзэхахьэхэм Мамгъэт Еленэ ахэлэжъэшт, концерт шъхьаф кытынэу зегъэхъазыры, — кытилуагъ республикэ филармонием идиректор шъхьалэу Хьот Заур. — Классикэм ипроизведенихэр цыфмэ нахьыбэрэ зэхьадгъэхьыгъэх.

Сурэтым итыр: **Мамгъэт Еленэ концертм хэлажъэ.**

БАСКЕТБОЛ. АПШЪЭРЭ КУПЫР

Апэ итхэм ащыщ

«Динамо» Ставрополь — «Динамо-МГТУ» Мыекъуапэ — 73:65. Щылэ мазэм и 15-м Ставрополь щызэдешлагъэх.

Мыекъуапэ икомандэ итренер шъхьалэу, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Андрей Синельниковым ешIэгъур заухым телефонкIэ кытилогъагъ тибаскетболистхэм очкоуищ дзыгъохэмкIэ тагъэгушIон зэрамылэжъыгъэр, жьы акIэтэу бысымхэр нахь гъэшIэгъонэу зэрешлагъэхэр.

ЯтIонэрэ зэлукIэгъур

«Динамо» Ставрополь — «Динамо-МГТУ» Мыекъуапэ — 73:95. Щылэ мазэм и 16-м Ставрополь щызэдешлагъэх.

Теклоныгъэр тиспортсменхэм кьызэрэдакыгъэр кыхъэу, мэкъэ гушлуагъокIэ, Анд-

рей Синельниковым Адыгеим ибаскетболистхэр зэрешлагъэхэм тыщигъэгъо-загъ. Бысымхэм ятIонэрэ ешIэгъум икъоу зыфтырагъэпсыхъан альэкIыгъэп. Ар «Динамо-МГТУ»-м ыгъэфедди, хьагъэм Iэгуаор бэрэ ридзэныр кьыдэхъугъ. Илья Хмарэ тибаскетболистхэм иIэпIэсэныгъэкIэ нахь кьахъыгъ.

Тикомандэ Щэрджэскъалэрэ Ставропольрэ ащешIээ, теклоныгъитлу кьащыдихыгъ. Ащ ишлуагъэкIэ апэ ит командичмэ «Динамо-МГТУ»-р ащыщ хъугъэ.

Щылэ мазэм и 28 — 29-м тибаскетболистхэр «Автодор» Саратов тикьалэ щылуищтых.



КЫМЭФЭ ФУТБОЛЫР

Шэмбэтым зэлукIэштхэм тяжэ

ЯтIонэрэ купым хэт командэхэу Мыекъуапэ футболымкIэ икымэфэ зэнэкъокъухэм ахэлажьэрэмэ яклэух ешIэгъухэр щылэ мазэм и 22 — 23-м стадионэу «Юностым» шыкIоштых. ХагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр кьыдзыхьыгъэхэр зыгъэпсэ-фыгъо мафэхэм кьэнэ-фэщтых.



БлэкIыгъэ шэмбэтым ятIонэрэ купым финалныкым хэхьагъэхэр щызэдешлагъэх. ЗэлукIэгъухэр зэраухыгъэхэр зэтэгъаппшэх.

МГГТК — ИФК — 1:0, УВД — «Кавказ» — 2:0, «Спартак» — «Спортмастер» — 4:3, «Квант» — «Дизайн» — 3:2.

Зэнэкъокъум зы ешIэгъуи щышлуамыхьыгъэу «Кавказыр» финалныкым кьынэсыгъ, ау УВД-м теклон ылэжъыгъэп. Анахь дэгъоу ешIэрэ футболистмэ ащыщхэр зэлукIэгъум хэлэжъэнхэ зэрамылэжъыгъэри «Кавказым» кьегоуагъ. «Дизайным» Адыгеим ифутбол щызэ-лэащIэхэрэр хэтых. ЕшIэгъур дэгъоу ригъэ-жъэгъагъ шъхьае, кIэухым нахь фэхъазырэу «Квантым» зыкыгъэлэгуагъ.

— Зинасып кыхьыерэм теклоныгъэр кьыди-хэу кыхьэкIымы, футболым улъыплъэныр сыдигъокIи зышлогъэшIэгъонхэр стадионым кьызэрэкIохэрэр тигуапэ, — еIо зэнэкъокъумэ ясудьа шъхьалэу Пэнэшу Мыхьамодэ. ЯтIонэрэ купым чемпион щыхъуштыр кьэшIэгъуае.

Щылэ мазэм и 22-м зэлукIэштхэр командэ анахь лъэшхэр арых.

УВД — «Спартак» «Квант» — МГГТК

Апэрэ ешIэгъур сыхъатыр 11-м аублэшт. Финалым хафэхэрэр тхьаумафэм сыхъатыр 12-м зэлукIэштых.

ящэнэрэ купыр

Командэхэр финалныкым гъэшIэгъонэу

щызэдешлагъэх.

МГТУ-2 — «Нарт» — 1:1, пенальтикIэ — 4:2, «Лавина» — «Делотехника» — 5:1. Апэрэ чIыплэр кьыдэхыгъэнымкIэ МГТУ-2-р «Лавинэм» шэмбэтым дешIэшт. Хьакурынэ-хьаблэ икомандэу «Нартыр» ящэнэрэ чIыплэм фэбэнэшт, «Делотехникэм» дешIэнэу щыт.

АНАХЬ ДЭГЪУХЭР

ЗэхэщакIомэ шэнышлу зэрафэхъугъэу, футболист анахь дэгъухэр кыхахыгъэх ыкIи нэ-пэеплэ шлухъафтынхэр, щытху тхыльхэр ара-тыжыгъэх:

Федор Усков — кьэлэпчъэIут, МГТУ, **Сергей Сандаков** — ухъумако, «Урожай», **Александр Сторожук**, гупчэм щешлагъ, Мыекъуапэ,

Игорь Жегулиныр ыпэкIэ щешлагъ, «Щагъдый».

Александр Нартиковым анахьыбэрэ кьэ-лапчъэм Iэгуаор дидзагъ —гъогогъуи 8, «Лада-Чыгушхь».

Судья анахь дэгъур —**Максим Васильченко**. Чемпион хъугъэ «Щагъдыйм» дэгъоу щешла-гъэх Батырбий Русланэ, Джамырзэ Тамерлан, Ащыбэкъо Муратэ, Игорь Бырловыр, нэмыкIхэри.

Кымэфэ зэнэкъокъухэм командэ 40-м еху зэрахэлэжъагъэр, купищмэ зэрешлагъэхэр тигуапэу кыхьэтэгъэщы.

Сурэтым итхэр: **футболист анахь дэгъу-хэу зэхэщакIомэ кыхахыгъэхэр.**

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхэщыагъэхэр: Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КьылдзыгъэкIырэр: Адыгэ Республикэм лъэпкэ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэп-кьэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кьэбар жъу-гъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Кре-стьянскэр, 236

Редактор шъхьалэр

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэщыIэр: 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшгъэдэкIыжэ зы-хьырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъаты-гъэр: Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыплэ гъэIоры-шIапл, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр **ПИ №10-3892**

Гъэзетым кыхьиху-тыхэрэм мышъып-кьагъэу кьахафэ-хэрэмкIэ кьэзыт-хыгъэхэм пшгъэдэ-кIыжэ ахьы. Кьа-тхэхэрэмрэ гъэзе-тым шылажъэхэр-рэмрэ яеплкъыкIэ зэтемыфэн ылъэ-кIышт. Гъэзет-еджэхэм кьыт-фагъэхьырэ тхы-гъэхэр зэхэтфы-хэрэп ыкIи кьэ-зытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхъа-жъыхэрэп.

Зыщыхаутырэр ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 4229
Индексхэр 52161 52162
Зак. 92

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхъатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхъатыр 18.00